Адыгэ макъ

№ 244 (19758)

2010-рэ илъэс

ШЭМБЭТ

ТЫГЪЭГЪАЗЭМ и 18

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Урысые Федерацием и Президент и Указ

Урысые Федерацием икъэралыгъо наградэхэр афэгъэшъошэгъэнхэм ехьылIагъ

Лъэпкъ культурэмрэ искусствэмрэ яхэхъоныгъэкIэ гъэхъагъэу иIэхэм, илъэсыбэ хъугъэу шIуагъэ къытэу Iоф зэришIэрэм апае **Зэкъошныгъэм иорден Андзэрэкъо Чесик Мыхьамэд ыкъом** — къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние» иартист-орэдыIо фэгъэшъошэгъэнэу.

Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий МЕДВЕДЕВ

Москва, Кремль
тыгъэгъазэм и 6, 2010-рэ илъэс
N 1521

Тыгъэгъазэм и 20-р — Урысые Федерацием щынэгъончъагъэмкIэ иорганхэм яIофышIэ и Маф

Адыгэ Республикэм испецкъулыкъухэм яIофышIэхэу лъытэнығъэ зыфэтшIыхэрэр!

Урысые Федерацием щынэгъончъагъэмкIэ иорганхэм яIофышIэ и Мафэ фэшI тыгу къыддеIэу тышъуфэгушIо!

ШъуиIофшIэн анахьэу зыфэгъэзагъэр къэралыгъо федэхэр къэгъэгъунэгъэнхэр, социальнэ-экономикэ, общественнэ-политикэ Iофыгъохэр шIуагъэ къытэу зэшIохыгъэнхэр ары.

Спецкъулыкъухэм яIофышIэхэм япшъэрылъ шъхьаIэхэм ащыщ цIыфым, обществэм, къэралыгъом ящынэгъончъагъэ къыдэлъытэгъэныр. Ащ пае Урысыем ыкIи ащ щыпсэухэрэм яфедэхэм якъэгъэгъунэн фэIорышIэрэ пэпчъ лIыгъэшхо къызыхигъэфэн, ренэу Iоф зыдишIэжьын фаеу мэхъу.

Урысыем и ФСБ Адыгэ РеспубликэмкIэ и ГъэIорышIапIэ иIофышIэхэм IэпэIэсэныгъэшхо зэрахэлъым ишыхьатэу щыт республикэм терроризмэмрэ экстремизмэмрэ янэшэнэ дэйхэм зэращиухьагъэр, илъэсыбэ хъугъэу лъэпкъ, дин зэгурыIоныгъэ зэрилъыр.

Къолъхьэ тын-Iыхыным, бзэджэшIагъэхэм ябэныжьыгъэнымкIэ, терроризмэмрэ экстремизмэмрэ апэуцужьыгъэнымкIэ къэралыгъо хабзэм иорганхэмрэ щынэгъончъагъэмкIэ органхэмрэ азыфагу зэпхыныгъэ пытэ республикэм зэрэщилъым мэхьанэшхо иI.

ГъэIорышIапIэм иIофышIэхэм ясэнэхьат хэшIыкIышхо зэрэфыряIэм, япшъэрылъ, Хэгъэгум зэрафэшъыпкъэхэм яшIуагъэкIэ Урысые Федерацием икъэралыгъо федэхэр къыдэлъытэгъэнхэм атегъэпсыхьэгъэ пшъэрылъхэр шIуагъэ къытэу зэрагъэцэкIэщтхэм тицыхьэ телъ.

Шъори, къышъупэблагъэхэми псаунығъэ пытэ, насып шъуиIэнэу, шъуигъашIэ кIыхьэ хъунэу, Адыгэ Республикэми, зэдыти Хэгъэгушхоу Урысые Федерациеми апае шъуиIофшIэн тапэкIи гъэхъагъэхэр щышъушIынэу тышъуфэлъаIо!

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТХЬАКIУЩЫНЭ Аслъан

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Анатолий ИВАНОВ

ПФР-р ЗЫЗЭХАЩАГЪЭР ИЛЪЭС 2 0 ХЪУГЪЭ

ЯмэфэкI хагъэунэфыкIыгъ

Урысые Федерацием ПенсиехэмкIэ ифонд зызэхащагъэр илъэс 20 зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэ мэфэкI зэхахьэ тыгъуасэ, тыгъэгъазэм и 17-м, АР-м и Къэралыгъо филармоние щыкIуагъ. Ащ хэлэжьагъэх АР-м и Президентрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администрацие ипащэу Владислав Федоровыр, УФ-м ПенсиехэмкIэ ифонд и ГъэIорышIапIэу Къыблэ федеральнэ округым щыIэм илIыкIоу Ольга Лудовар, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм икомитет итхьаматэу Татьяна Петровар, къэралыгъо хэбзэ ыкIи муниципальнэ органхэм ялIыкIохэр, нэмыкI хьакIэхэр.

Зэхахьэм иIофшIэн зырагъажьэм АР-м и Президент ыцIэкIэ ямэфэкI пае зэIукIэм хэлэжьагъэхэм къафэгушIуагъ Владислав Федоровыр. Ащ Адыгэ Республикэм изаслуженнэ щытхъуцIэхэр къызыфаусыгъэхэ Дэгумыкъо Валентинэрэ ХъокIо Аминэтрэ тын лъапIэхэр къэзыушыхьатырэ тхылъхэмрэ бгъэхэлъхьэ тамыгъэхэмрэ аритыжьыгъэх. Нэужым мэфэкI зэхахьэм хэлэжьагъэхэм апашъхьэ къыщыгущыIагъ ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ипащэу Къулэ Аскэрбый. Пенсие системэм аужырэ илъэсхэм зэхъокIыныгъэу фэхъугъэхэм, пенсионерхэм ящыIэкIэ амалхэр нахьышIу шIыгъэнхэм пае федеральнэ хабзэм Iофыгъоу зэрихьэхэрэм къатегущыIагъ, ПФР-м исистемэ Iоф щызышIэхэрэм юбилеим пае къафэгушIуагъ.

ГущыIэр ратыгъ Парламентым икомитет итхьаматэу Татьяна Петровам. Къэралыгъо Советым — Хасэм ыцIэкIэ ямэфэкI пае зэхахьэм хэлэжьагъэхэм ар къафэгушIуагъ, Парламентым итын лъапIэу, тамыгъэу «Закон. Пшъэрылъ. ЦIыфыгъ» зыфиIоу Къулэ Аскэрбый къыфагъэшъошагъэр, Парламентым и Щытхъу тхылъхэр Татьяна Киселевам, Дэгумыкъо Фатимэ ыкIи Цуекъо Саидэ къаритыжьыгъэх.

ПФР-м и ГъэIорышIапIэу Къыблэ федеральнэ округым щыIэм илIыкIоу Ольга Лудовар къызэгущыIэхэ уж а ГъэIорышIапIэм иписьмэхэу къызэрафэразэхэр къизыIотыкIхэрэр ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ и IофышIэхэу Цуамыкъо Радмилэ, Iэщэ Аслъан, Светлана Хлынинам, нэмыкIхэми къаритыгъ.

ИкIэухым ПенсиехэмкIэ фондым итарихъ ехьылIэгъэ кинофильм къафагъэлъэгъуагъ, мэфэкI концерт къафатыгъ.

КIАРЭ Фатим.

КАНДИДАТХЭМ АПАЙ

Федеральнэ законэу «Урысые Федерацием игражданхэм хэдзын фитыныгъэу яIэхэм ыкIи референдумым хэлэжьэнхэмкIэ яфитыныгъэхэм ягарантие шъхьаIэхэм яхьылIагъ» ыкIи Адыгэ Республикэм и Законэу «Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэм яхьылIагъ» зыфиIохэрэм зэрагъэнафэрэм тегъэпсыкIыгъэу, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхэу 2011-рэ илъэсым гъэтхапэм и 13-м щыIэщтхэм афэгъэхьыгъэ агитационнэ материалхэр къыхэутыгъэнхэм республикэ гъэзетэу «Адыгэ макъэр» зэрахэлэжьэщтым ехьылIагъэу макъэ ятэгъэIу кандидатхэм ыкIи хэдзэкIо объединениехэу кандидатхэр языгъэтхыгъэхэм. Агитационнэ материалхэр пкIэ хэмылъэу ыкIи пкIэ хэлъэу къыхэтыутыщтых. Ащ пае хэутыпIэ чIыпIэу дгъэнафэрэр тхьамафэм къыкIоцI гъэзет пчъагъэу къыдэкIырэм хэутыпIэ чIыпIэу иIэм ипроцентипшI. ПкIэ зыхэлъ агитационнэ материалхэу къыхэтыутыщхэм чIыпIэу аубытыщтыр пкIэ зыхэмылъ материалхэм ателъытагъэм фэдитIу мэхъу. Агитационнэ материалхэр ящэнэрэ ыкIи ащ къыкIэлъыкIорэ нэкIубгъохэм къарыхьащтых. Зы квадратнэ сантиметрэм уасэу иIэр сомэ 20. Кандидатхэр, хэдзэкIо объединениехэр хэдгъэлажьэхэзэ пхъэдз идзэн шIыкIэм тетэу хэти иагитационнэ материалхэр гъэзетым къызыхиутыщтхэ мафэхэр дгъэнэфэщтых. Ащ ехьылIэгъэ мэкъэгъэIу ыужкIэ тигъэзет къихиутыщт.

Республикэ гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иредакцие.

ИлъэсыкIэм пагъохырэ шIухьафтынхэр

РеспубликэмкIэ рекорд агъэуцугъ

Красногвардейскэ районым щыщ СПК-у «Колхозэу Лениныр» зыфиIоу КIыкI Долэтбый зипащэм ибылымахъохэм аужырэ илъэсыбэм къыкIоцI щэм икъэхьыжьынкIэ гъэхъэгъэшIухэр ашIыхэзэ къырэкIох. Джыри мары бэмышIэу къытлъыIэсыгъэ къэбарым къызэриушыхьатырэмкIэ, хъызмэтшIапIэм ибылымахъохэм чэм пэпчъ телъытагъэу тызыхэт илъэсым щэу къыкIахыгъэр килограмм мини 6-м къырагъэхъугъ. Ар текIоныгъэшху ыкIи республикэмкIэ рекорд.

ХъызмэтшIапIэм былым пIашъэхэр зыщаIыгъыщтхэ псэолъэ дэгъухэр щагъэпсыгъэх, ахэм чэмхэр къызэращыщтхэ аппаратхэр, псы зэрэрагъэшъощтхэ ыкIи ебзыр зэрачIащыщтхэ установкэхэр ачIагъэуцуагъэх. Чэм лъэпкъышIухэр къызIэкIэгъэхьэгъэнхэм фэгъэхьыгъэ IофшIэныби зэшIуахыгъ.

ХъызмэтшIапIэм ипащи испециалистхэми къызэраIорэмкIэ, гъэхъагъэхэм апэрэ къэкIуапIэу яIэхэр фермэхэм ащылэжьэхэрэ цIыфхэр арых. Илъэс пчъагъэ хъугъэу фермэм пэщэныгъэ дызэрехьэ Светлана Гулак. Чэмыщхэу Г.В. Гулаковам, В.И. Гайдук ыкIи М.П. Мамедовам тыгъэгъазэм и 1-м ехъулIэу чэмэу къафэгъэзагъэ пэпчъ щэ килограмм мини 6-м нэс къыкIахыгъ. Ахэм ауж чыжьэп къызэринагъэхэр чэмыщхэу А.П. Хархановыр, А.В. Капризинар, Г.И. Филошинар.

Былымахъохэм ягъэхъагъэ зиIахьышIу хэлъхэм ащыщых механизаторэу А.М. Букарос, чэмхэм ягъэшхэн фэгъэзэгъэ операторхэу С.И. Зайцевыр, С.А. Болтовыр, С.А. Авраменкэр. Ветеринарэу С.М. Джолэкъоми, осеменаторэу Н.А. Барыкинми яIэнатIэхэр дэгъоу агъэцакIэ.

ЗиIофшIэн дэгъоу зыгъэцэкIэрэ цIыфхэм лэжьапкIэу аIукIэжьырэри макIэп. Чэмыщ пэрытхэм мазэм ялэжьапкIэ сомэ мин 20 — 25-м нэсы.

Джащ фэдэ гъэхъэгъэшIухэр ашIыгъэхэу СПК-у «Колхозэу Лениныр» зыфиIорэм ибылымахъохэр ИлъэсыкIэм пэгъокIых.

ЛIЭХЪУСЭЖЪ Хьаджэрэтбый.

ТафэгушIо!

Къунчыкъохьаблэ щыпсэухэрэ Шъоджэ Къамболэт ыкъоу Мыхьамодэрэ ащ ишъхьэгъусэу Гощхъанрэ зэгурыIоныгъэ азыфагу илъэу ясабыйхэр цIыфыгъэм, адыгэгъэ дахэм афапIухэзэ илъэс 50 хъугъэу зэрэзэдэпсэухэрэм фэшI тигуапэу тафэгушIо!

ЯгъашIэ кIыхьэу, япхъорэлъф-къорылъф цIыкIухэм яхъяр алъэгъоу, яжъышъхьэ цIыфхэм агъэлъапIэу илъэсыбэрэ тапэ итынхэу тафэлъаIо.

Шъоджэ Ким, ишъхьэгъусэу Сачинэт, якIалэхэр.

Урысыем иелкэ шъхьаIэу Кремлым щагъэуцущтыр зэрагъэкIэрэкIэщт джэгуалъэхэм ягъэхьазырын Адыгэ Республикэр хэлэжьагъ.

«ПсынэкIэчъыр» яхьэкIагъ

Мыекъуапэ дэт лицееу N 19-м иклубэу «Тхылъыр сэ синыбджэгъушIу» зыфиIорэм республикэ кIэлэцIыкIу журналэу «ПсынэкIэчъым» иредактор шъхьаIэу Бэгъушъэ Марыетрэ пшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарэу Шишкина Анастасиерэ мы мафэхэм ихьэкIагъэх.

ЯтIонэрэ классым ис еджакIохэм хьакIэхэм упчIабэ аратыгъ. Журналыр зэрагъэхьазырырэр, зитхыгъэхэр къыхэзыутын зылъэкIыщтхэр, сурэт дахэу къихьэхэрэр къыздырахыхэрэр кIэлэцIыкIухэм зэрагъэшIагъ. Журналыр ашIогъэшIэгъонэу зэреджэхэрэр ахэм къаIуагъ. Анахьэу хъугъэ-шIэгъэ зэфэшъхьафхэм афэгъэхьыгъэхэр, рассказ щхэнхэр, Адыгеим ехьылIэгъэ тхыгъэхэр якIасэх.

ЗэIукIэм икIэухым еджакIохэм атхыгъэ рассказ цIыкIухэр редакцием ратыгъэх.

Клубэу «Тхылъыр сэ синыбджэгъушIу» зыфиIорэр ятIонэрэ илъэс хъугъэ лицеим зыщызэхащэрэр. КIэлэцIыкIухэр зэджагъэхэр щызэхэтэфы, тхылъым ишIуагъэкIэ чIыпIэ зэфэшъхьафхэм тащэIэ... ТхэнымкIи апэрэ лъэбэкъухэр мыщ щытэшIых. «Волшебный лес», «Зверье мое» зышъхьэ тхылъитIур къыдэдгъэкIыгъ. ЕджакIохэм зэдэгущыIэгъухэр зыщадэтшIырэ уахътэхэм алъэгъугъэхэр, ежьхэм къаугупшысыгъэ къэбархэр, шIу алъэгъурэ псэушъхьэхэм афэгъэхьыгъэхэр тхылъхэм къадэхьагъэх.

«Тхылъыр тиныбджэгъу шъыпкъ». А гупшысэр джыри зэ къыушыхьатыжьыгъ еджакIохэм зэIукIэгъоу «ПсынэкIэчъым» дыряIагъэм. Ащ ишIуагъэкIэ агу рихьырэ журналым дахэу гъэкIэрэкIэгъэ инэкIубгъохэм къарыхьэрэ таурыхъхэр, хырыхыхьэхэр, усэхэр бэрэ агу къэкIыжьыщтых.

Марина ПРИГОДА.

Лицееу N 19-м иклубэу «Тхылъыр сэ синыбджэгъушIу» зыфиIорэм ипащ.

Урысые Федерацием и Президент и Администрацие къэралыгъом ишъолъырхэр зэкIэ мы Iофтхьабзэм къыхэлэжьэнхэ фаеу ылъытагъ. Хэгъэгум ишъолъыр пэпчъ щыпсэурэ лъэпкъхэм яэтнографие, ягеографие ахэплъагъоу джэгуалъэхэр гъэпсыгъэнхэр ары мэхьанэ зиIэр.

Адыгэ Республикэм къыщагъэхьазырыгъэ джэголъэ пкъыгъуитIу, адыгэ паIорэ сае зыщыгъ нысхъапэмрэ Москва арагъэхьыгъэх.

АР-м культурэмкIэ иминистрэ игуадзэу Нафиса Васильевам къызэриIуагъэмкIэ, джэгуалъэхэр дэхэ дэдэх. Зэпэжъыужьырэ бисерхэмкIэ, шъо зэфэшъхьафхэр зиIэ пкъыгъохэмкIэ хэдыкIыгъэх. Нысхъапэр Пэнэшъу Сафиет ышIыгъ. Ар Ос Пшъашъэм фэдэу елкэ чIэгъым чIагъэуцоным фытегъэпсыхьагъ. Адыгэ паIор Нэгъуцу Аслъан къыгъэхьазырыгъ. Джэгуалъэхэм яэскизхэр сурэтышIэу Бырсыр Абдулахь иех.

— Пкъыгъохэр дгъэхьазырхэзэхъум, къихьащт илъэсым джэголъэ анахь дэгъум икъыхэхын фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъу зэхэтщэнэу тыгу къэкIыгъ, —къыIуагъ Нафиса Васильевам. — Кремлым иелкэ имызакъоу, тиреспубликэ иелкэ шъхьаIэ къэзыгъэкIэрэкIэщтхэри ахэм къахэтхыщтых.

ДАУТЭ Анжел.

ХЬАПЭКIЭ Налбый Юныс ыкъор

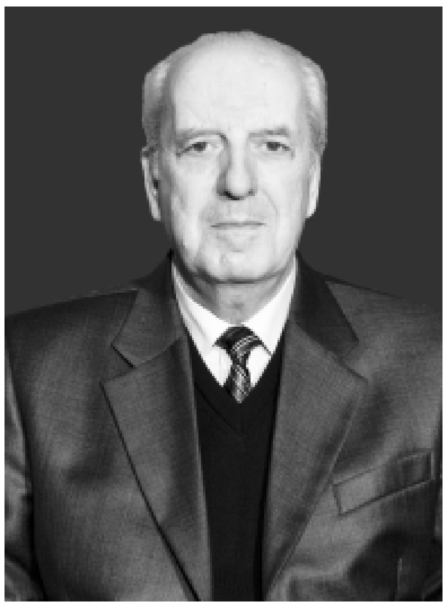

2010-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 16-м ыныбжь илъэс 71-м итэу Адыгэ РеспубликэмкIэ заом, IофшIэным, УIэшыгъэ КIуачIэхэм ыкIи хэбзэухъумэкIо органхэм яветеранхэм (пенсионерхэм) я Совет итхьаматэ игуадзэу, ветеранхэм (пенсионерхэм) IэпыIэгъу афэхъурэ Адыгэ республикэ фондэу «ТекIоныгъ» зыфиIоу Советскэ Союзым и ЛIыхъужъэу Хъ.Б. Андырхъуаем ыцIэкIэ щытым идиректорэу ХьапэкIэ Налбый Юныс ыкъор игъонэмыс хъугъэ.

Н.Ю. ХьапакIэр 1940-рэ илъэсым бэдзэогъум и 2-м АдыгеимкIэ Красногвардейскэ районым ит къуаджэу Адэмые къыщыхъугъ. ЩыIэныгъэ гъогу шIагъо ащ къыкIугъ. Гурыт еджапIэм икIэлэегъаджэу, партийнэ, советскэ IофышIэу ригъажьи, народнэ гъэсэныгъэмкIэ гъэIорышIапIэм ипэщэ IэнатIэ нэсыгъ. Пэщэ, зэхэщэкIо дэгъоу ахэм закъыщигъэлъэгъуагъ.

1963-рэ илъэсым Н.Ю. ХьапакIэм АГПИ-р къызеух нэуж Шэуджэн районымкIэ совхозэу «Зарям» игурыт еджапIэ тарихъымкIэ щыригъэджагъэх. 1968 — 1970-рэ илъэсхэм Шэуджэн еджэпIэ-интернатым идиректор егъэджэн-пIуныгъэ IофымкIэ игуадзэу, 1970-рэ илъэсым щегъэжьагъэу 1973-рэ илъэсым нэс КПСС-м и Шэуджэн РК пропагандэмрэ агитациемрэкIэ иотдел ипащэу щытыгъ. 1973-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу 1981-рэ илъэсым нэс Шэуджэн райисполкомым итхьаматэ игуадзэу, 1981-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу 1983-рэ илъэсым нэс Адыгэ хэку исполкомым иинструкторскэ отдел ипащэ игуадзэу щытыгъ. 1983-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу 1992-рэ илъэсым нэс Адыгэ хэку исполкомым народнэ гъэсэныгъэмкIэ иотдел ипэщагъ. 1992-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу 2000-рэ илъэсым нэс Адыгэ Республикэм и Президентрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ я Администрацие иотделэу республикэ, чIыпIэ органхэм зэпхыныгъэ адызиIэм ипащэу щытыгъ, 2001-рэ илъэсым щегъэжьагъэу фондэу «ТекIоныгъ» зыфиIорэм пэщэныгъэ дызэрихьагъ.

2000-рэ илъэсым пенсием зэрэкIоу Адыгеим иветеран движение хэхьэ, бюджетым емыпхыгъэ фондэу «ТекIоныгъ» зыфиIорэм ипащэу агъэнафэ, а охътэ шъыпкъэм Адыгэ Республикэм иветеранхэм я Совет итхьаматэ игуадзэуи Iоф ешIэ. Мы IэнатIэм Iутызэ ветеранхэм ясатырхэм ягъэпытэн кIочIабэ пэIуегъахьэ.

Налбый Юныс ыкъор цIыф шъырытэу, интеллигент шъыпкъэу, цIыфышIоу щытыгъ, ежьми зыфигъэкIуатэщтыгъэп, нэмыкIхэми пхъашэу яупчIыжьыщтыгъ, Адыгэ Республикэм иветеранхэми иобщественности осэшхо къыфашIыщтыгъ.

Н.Ю. ХьапакIэм медальхэу «Адыгеим и Щытхъузехь», «За доблестный труд» зыфиIохэрэр, нэмыкI наградэхэр къыфагъэшъошагъэх.

ЩымыIэжьым иунагъо исхэм, иныбджэгъухэм, иIахьылхэм тафэтхьаусыхэ.

Адыгэ Республикэм иветеранхэм я Совет

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм лъэшэу гухэкI щыхъугъ Адыгэ республикэ фондэу «ТекIоныгъ» зыфиIорэм идиректорэу ХьапэкIэ Налбый Юныс ыкъом идунай зэрихъожьыгъэр ыкIи ащ игупсэхэмрэ иIахьылхэмрэ афэтхьаусыхэ.

Адыгэ Республикэм иветеранхэм я Совет лъэшэу гухэкI щыхъугъ ветеранхэм (пенсионерхэм) IэпыIэгъу афэхъурэ Адыгэ республикэ фондэу «ТекIоныгъ» зыфиIоу Советскэ Союзым и ЛIыхъужъэу Хъ.Б. Андырхъуаем ыцIэкIэ щытым идиректорэу, Адыгэ Республикэм иветеранхэм я Совет итхьаматэ игуадзэу ХьапэкIэ Налбый Юныс ыкъом идунай зэрихъожьыгъэр ыкIи щымыIэжьым иунагъорэ иIахьылхэмрэ афэтхьаусыхэ.

Теуцожь районымкIэ ветеранхэм я Совет гухэкIышхо щыхъугъ Адыгэ республикэ фондэу «ТекIоныгъэм» ипащэу ХьапэкIэ Налбый Юныс ыкъом игъонэмысэу идунай зэрихъожьыгъэр ыкIи ащ иIахьылхэмрэ пэблагъэхэмрэ афэтхьаусыхэ.

Адыгэ республикэ психоневрологическэ диспансерым икIэлэцIыкIу отделение илогопедэу Хъут Сарэ янэ идунай ыхъожьыгъ. Унагъом иныбджэгъухэр щымыIэжьым иIахьылхэм афэтхьаусыхэх, къиныр адагощы.

Наркоконтролым къеты

ПШЪЭДЭКIЫЖЬ АРАГЪЭХЬЫЩТ

Наркотикхэр хэбзэнчъэу гъэзекIогъэнхэм пэуцужьыгъэнымкIэ къулыкъоу Адыгеим щылажьэрэр икIэщакIоу правэухъумэкIо органхэм япащэхэр зыхэлэжьэгъэ зэIукIэгъу бэмышIэу Мыекъуапэ щыкIуагъ. Ар зыфэгъэхьыгъагъэр бзэджэшIагъэ зезыхьагъэхэр зыщаIыгъхэ учреждениеу Адыгеим итхэм ачIэсхэм наркотикхэр аIэкIэмыгъэхьэгъэным иамалхэр нахь пхъэшагъэ хэлъэу зехьэгъэнхэр ыкIи правэухъумэкIо органхэм ахэтхэу законыр зыукъохэрэр, наркотикхэр а учреждениехэм адэзыхьэхэрэр къыхэгъэщыгъэнхэр, яфэшъошэ пшъэдэкIыжь ягъэхьыгъэныр ары. ЗэIукIэгъум хэлэжьагъэх прокурорым игуадзэу С. Губиныр, наркоконтролым икъулыкъу ипащэу С. Рудковскэр, УФСИН-м ипащэ ипшъэрылъхэр зыгъэцэкIэрэ Р. Борсэр, нэмыкIхэри.

Урысыем и ФСКН Краснодар краимкIэ и Регион гъэIорышIапIэ АР-мкIэ и Къутамэ ипресс-къулыкъу къызэритырэмкIэ, наркотикхэм япхыгъэ бзэджэшIагъэхэр зезыхьэгъэ нэбгырэ 425-рэ тиреспубликэ ит хьапсхэм ачIэс. Ахэм яятфэнэрэ пэпчъ наркоман, наркотик зыгъэфедэу нэбгыри 112-рэ оперативнэ учетым хэт. Хьапсхэм наркотикхэр хэбзэнчъэу къазэращекIокIыхэрэм епхыгъэу мы илъэсым уголовнэ IофитIу правэухъумэкIо органхэм къызэIуахыгъ.

Зигугъу тшIырэ учреждениехэм наркотикхэр къызэращекIокIыхэрэм пэшIуекIогъэным пае шIэгъэн фаехэр оперативникхэм къаIуагъ, правэухъумэкIо органхэр мы лъэныкъомкIэ зэдэлэжьэнхэ, законыр зыукъохэрэм пшъэдэкIыжь пхъашэ ягъэхьыгъэн зэрэфаер къыхагъэщыгъ.

(Тикорр.).

ИСКУССТВЭМРЭ ЦIЫФЫМРЭ

ЗАУР! Ощ пае цIыфхэр Iэгу теох

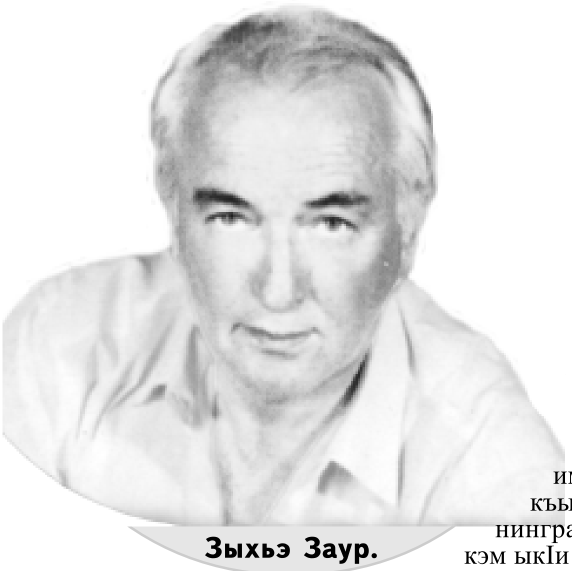
Зыхьэ Заур.

Артист! Мы гущыIэм сыдэу бэдэда адыгэхэм къырагъэубытэрэр — нэпэпкъ зэхэлъыкIэ дахи, IокIэ-шIыкIэ зэтефыгъаби, гущыIэкIэ хабзи, пкъы хэхыгъэ зэдишти, уфэупцIагъи, къэшъуакIи, уджыкIи, орэдкъэIони, сэмэркъэу зэгъи, нэмыкIи. Хэукъохэрэп. Уегупшысэмэ, артистыр арыба сыдрэ лъэхъани IэпэIэсагъэр зыпкъынэ-лынэ пэпчъыкIэ зэхэзышIэу, емызэщыжьэу цIыф жъугъэхэм культурэр алъызыгъэIэсэу, ахэзыгъащэрэр.

ЩыIэ сэнэхьатыбэр зэбгъапшэмэ, мы сэнэхьат гъэшIэгъоныр адрэ пстэуми яинэкIы, ашIокIы, ашъхьэрэщы.

— Сыда? — зыIонышъ кIэбгъулъынхэри щыIэх.

КъэсIон, артист иным, дэгъум, дахэм, гуетныгъэ къодыер арымырэу, сценэр зидунай инэу, зищыIэныгъэм, роль зэфэшъхьафыбэу къышIынэу хъухэрэмкIэ, зы щыIэныгъэ закъор щымытэу, цIыфыбэм ячIыпIэ зыригъэуцон ыкIи ар еплъыхэрэм ашIошъ ыгъэхъун зэрилъэкIырэр ары.

А зы артистыр — дзэкIолI, лIыхъужъ, батыр, усакIо, гупшысакIо, егъэджакIо, врач, инженер, псэолъэшI, лэжьакIу; джащ фэдэ къабзэу гум ымыштэрэ ролькъэри — отрицательнэ образхэри пшIошъ ыгъэхъоу егъэпсых — бзэджашIэ, укIакIо, техакIу, нэмыц офицер, бригадир жъалым, тхьамэтэ утэшъуагъ, ешъуакIо, емыджэгъэ-емыпщэгъэ тхьамыкI — бэба дэир зыхэлъ щысэу къэупчъын плъэкIыщтыр. Ащ фэдиз роль зэфэшъхьафыбэр дэгъоу къэзышIын зыфызэшIокIырэр зыгу а зэкIэ щызэпэIэкIэу, исэнэхьаткIэ амал-къулаир зыIэ къизыгъэхьагъэу, зыфеджагъэу, гукIи псэкIи къыхихыгъэ Iофыр ныбжьи зымыхъожьыщтэу, сценэр зидунэе инэу, зищыIэныгъэр ары.

Адыгэ къэралыгъо драмтеатрэр пштэмэ, джащ фэдэ узэрыгушхон артист шIагъо иI, ар Зыхьэ Заур.

1976-рэ илъэсым имэлылъфэгъу мазэ къыщегъэжьагъэу, Ленинград театрэм, музыкэм ыкIи кинематографием якъэралыгъо институт къаухи, шIэныгъэкIи, сценэ гъэпсыкIэшIыкIэхэмкIи дэгъоу зыкъагъэсагъэу Адыгэ хэкум типпшъэшъэ-кIэлэ куп къагъэзэжьыгъагъ. Ахэм ащыщыгъ Зыхьэ Заур.

Апэрэу къагъэлъэгъогъэ концерт-спектаклэу «Юность актера» зыфиIощтыгъэм идэгъугъагъэри джы къызнэсыгъэми еплъыгъэхэм ащыгъупшэрэп.

Зыхьэр ыкIи ащ къыгот ежь фэдэбэ артист лъэшыбэм охътэ кIэкIым къыкIоцI Адыгэ театрэм ыпсэ къагъэкIэжьыгъ. Мы купым анахь гукIуачIэ къезытыщтыгъэр, артист закъохэр армырэу, ежь ялэгъу-ныбджэгъу ыкIи ягупшысэгъу режиссеритIу — ХьакIэгъогъу Къэсэй ыкIи Нэгъой Инвер къызэрахэкIыгъэхэр ары.

Я 80 — 90-рэ илъэсхэм етIупщыгъэу театрэм Iоф ешIэ, ныбжьыкIэ кIуачIэр изэу, хъуаоу, зэпымыоу спектакль зэфэшъхьафхэмкIэ театрэр зикIэсэ цIыфхэр зылъащэх — зыр зым нахь гэшIэгъоныжь, нахь дэгъукъ: **«Дон Кихот»**, **«Легенда о Тиле»**, **«Король Лир»**, **«Укрощение строптивой»**, **«Тартюф»**, **«Отелло»**, **«Иванов»**, **«Ревизор»**, **«Свои люди — сочтемся»**, **«Ящерица»**, **«Две стрелы»**, **«Не беспокойся, мама»**, **«Порог»**, **«Если бы небо было зеркалом»**, **«В горах мое сердце»**, **«Дорогу! Караман жену ведет»**, урысыбзэкIи адыгабзэкIи зэфэдэу студийцэхэм Iоф ашIэ. Лъэпкъ драматургиемкIи загъазэ: **«Насыпым игъогу»**, **«Шъузабзэхэр»**, **«Тятэжъхэм яорэдхэр»**, **«Ным игумэкI»**, **«Хьабалэ инысхъап»**, **«Ащэрэмрэ къэзыщэхэрэмрэ»**, **«Пщэфыжьхэм ядунай»**, **«Псэлъыхъохэр»**, **«IэнатIэм игъэрзэр»**, **«Нысхъап»**, **«Мэдэя»**, нэмыкIхэри.

Зыхьэр зыхэмыт, зыхэмылажьэрэ ахэм ахэтэп пIоми хъущт. Артистыр — лъэгъупхъ, ролым екIу, сценэм тегъэпсыхьагъ. Яплъырэ цIыфхэм ащ фэдэхэр псынкIэу агъэунэфых, къыхагъэщых, якIасэ мэхъух.

Зафэу угущыIэщтымэ, артистым ипкъышIогъэ дэхагъи, игъэпсыкIэшIуагъи, ибзэшIуагъи, ымакъи, инэплъэгъу нэфыпсэу сценэм къытекIэу узэлъызыкIурэми узIэпащэба, уагъатхъэба, уагъэгупшысэба ыкIи зыуагъэгъэпсэфыба. Ащ фэдиз гушIогъо-тхъагъор цIыфхэм уиIэпэIэсэныгъэкIэ къафэпхьыныр, яптыныр насыпыгъ. Джа насып иныр иI, егъэлъапIэ, еIэты илъэс 34-м къехъугъэу Зыхьэ Заур.

Зы мэфэ закъокIи Заур ушъхьагъу ышIэу театрэр къыбгынагъэп, лъэпкъ искусствэм фэлъэкIырэр зышъхьамысыжьэу хелъхьэ — бэ фэукIочIырэр. Зыхьэ Заур творческэ жьыкъэщэ хъуау зиIэ артист. Адыгэ драматургхэм япроизведениехэм атешIыкIыгъэ спектаклэ закъохэр арэу щымытэу, IэкIыб къэрал тхэкIошхохэм — Сервантес, Шекспир, Сароян, урыс классикхэу — Гоголым, Чеховым, Островскэм, Володиным, зэлъашIэрэ лъэпкъ тхакIохэу IутIыжъым, Думбадзе, Гецадзе, Шэртаным япроизведениехэмкIэ театрэ щагъэуцугъэ спектаклэхэм нахьыбэрэмкIэ роль шъхьаIэхэр къащызышIыгъэр ыкIи къащызышIырэр Зыхьэр ары. Шъыпкъагъэ, гуетныгъэ зыфыриIэ сценэмкIэ бэ къыдэхьугъэр ыкIи къыдэхъурэр.

Мы мафэхэм къызыхъугъэ мэфэкI дахэр хэзыгъэунэфыкIырэ Зыхьэ Заур театрэм, искусствэм, сценэм гуфэщэныгъэ-зэхэшIэ лъэшэу афыриIэм къыкIэкIуагъэх щытхъуцIэ лъапIэхэу къыфагъэшъошагъэхэр: Урысыем, Кубань ыкIи КъБР-м язаслуженнэ артист, Адыгеим инароднэ артист, илъэсыбэ хъугъэу АР-м итеатральнэ IофышIэхэм я Союз ипащ.

Зыхьэ зэшъхьэгъусэхэу — Заурэ, зэлъашIэрэ артисткэ цIэрыIоу, Адыгэ къэралыгъо драмтеатрэм идиректорэу Мэлэйчэтрэ лъэпкъ искусствэм лъэгъо нэф пхыращыгъ, къыткIэхъухьэрэ лIэужхэмкIэ ахэр плъапIэх ыкIи щысэтехыпIэх. Унэгъо дахэ зэдашIагъ. Студентыгъо лъэхъанэу Ленинград зыщыIагъэхэм псэогъу-насыпэгъу зэфэхъугъэхэ ныбжьыкIитIум сабищ зэдапIугъ, лъэпсэ пытэ ашIыгъ.

ЯпшъашъэхэуЗарэрэ Марианэрэ еджагъэх, гъэсагъэх, унагъо исых, сабыйхэр яIэх. ЯкIали, машалахь. Заурэ МилэрэкIэ Уралбый ишъэожъые ыкIи япхъорэлъфыхэр дышъэ нал-пылыпкъых. Лъэпкъым игъэдэкэкIо нытыхэм ялъфыгъэхэр акIырыплъыхэу агъэгушхох, ежьхэми шIум зыфаузэнкIых.

Гъэпсэфыгъо такъикъыпэ кIым-сым рэхьатым, умышIэмэ фильмэ еплъырэм фэдэу, Заур ышъхьэкуцI зэлъызыIыгъ ищыIэныгъэ зэрэщытэу ынэ къыкIэуцожьы ыкIи щызэпэкIэкIыжьы: сабыигъо емышIэ-шIумышIэр, ным иIэшIугъэ гукIэгъу мыухыжь, иIахьыл гупсэхэр, илэгъуныбджэгъухэр, икъоджэ хъоопщаоу Кощхьаблэ — чылэшхо зэIугъэкIотыгъэр; ащ ицIыф бэрэчэт Iушхэр; Лабэ имыжъокIэ Iупэу пцел чъыг уфэупцIэмэ яшIулъэгъу Iушъашъэ зыщызэпымыурэр; апэрэ зэхашIэр, апэрэ гунэфыпсыр.., етIанэ-етIанэ, лъэсгъогу къодыехэр армырхэу, урам-гъогушхохэу ыпашъхьэ къитаджэхи, ищыIэныгъэ гъэзэпIэ гъэшIэгъонхэр фашIызэ езыщэжьагъэхэр. Заур сыдигъуи гугъэ инхэм зэлъаIыгъыгъ, зылъэщэщтыгъ, ары медицинэр къыхихыныр ыкIи ащ зыфигъэзэныр, цIыф цIыкIу пэпчъ игуапэ ышIэу, ипсауныгъэкIэ IэпыIэгъу фэхъумэ лъэшэу шIоигъоу, Iэзэнврач Iофыр сэнэхьаткIэ къызкIыхихыгъагъэр. ЗэрэшIоигъоу институтми чIэхьагъ, еджэныр зэфэдитIу ышIыгъагъ, зымыгъэгупсэфырэ мурадым инэфапIэ зыIокIэм, артист лъэгъожъыем зытеуцом.

Урысыем итарихъкъэлэсэраеу Ленинград дэт театральнэ институтым джащ тэу Зыхьэ Заур истудент хъугъэ. Ленинград, Ленинград — сыд шIагъуа ар? Инэщ нэфынэхэр — гум иостыгъэх! Ахэр пщыгъупшэнэу амал зимыI — ныбжьыкIэгъум идэхэгъу мыIуати, шIулъэгъу шъыпкъэм истырыгъэ-плъыгъи, гъашIэр зэкIэ зэрэтеатрэри джары зыщигъэунэфыгъэр.

ГъашIэр! Уахътэр, ЦIыфхэр! — Зэготых, зэфэдэх, мыпшъыжьэу къызэдекIокIых. Нэбгырэ пэпчъи зэрилъэкIэу игугъэ лъэкIо, зицыхьэ зытелъыжьыр имурад кIэхьэ.

Зыхьэ ЗауркIэ артист сэнэхьатыр, сценэм утетыныр IофшIэн къодыеп, сыда пIомэ театрэр ащ ищыIэныгъэ ин бэшIагъэ зыхъугъэр. Еэзщырэп ар дэхагъэкIэ цIыфхэм ятэным — ишIулэжьыгъэ баий къыфегъэзэжьы, егъэгушIожьы.

Ары, Заур, урякIасэу ощ пае, уигушIуагъо къыбдагощэу, уимэфэкI лъапIэу укъызыхъугъэ мафэмкIэ къыпфэгушIохэу, уитворческэ гъэхъагъэхэр, уилъэпкъ ыпашъхьэ щыуиIэ лэжьыгъэм апае, непэ цIыфхэр Iэгу къыпфытеох, къыпфэхъохъух — псаунытъэкIэ, гъэшIэ насып кIыхьэ тынчыкIэ, ролыкIэ дэгъухэмкIэ джыри бгъэгушIохэу утиIэнэу. Опсэу!

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

КIэрэщэ Тембот ироманэу «Насыпым игъогу» зыфиIоу Адыгэ театрэм щагъэуцугъэм роль шъхьаIэхэр — Биболэт — Зыхьэ Заур къыщишIыгъ, Нэфсэт ироль — Уджыхъу Марыет къыдэзышIыгъэр.

«ТикIалэхэр ялыех»

Мыщ фэдэ шъхьэ иIэу редакцием къахьыгъэ письмэр къуаджэу Къэбыхьаблэ щыпсэурэ Былымыхьэ Любэ къытхыгъэу къычIэкIыгъ. Бын Iужъум ибысымгощ лэжьакIо зыкъытфигъазэу зыкIи къыхэкIыгъэпти, бгъэшIэгъонэу щытыгъ.

Любэ илъэс 55-м ехъугъ Былымыхьэ лIакъом зыхэхьагъэр. Фэлэжьагъ, ыIэтыгъ, ыгъэбэгъуагъ. Ишъхьэгъусэу Хьазрэтрэ ежьырэ сабыих зэдапIугъ. Любэ IофкIэ зыпэ уизымыгъэшъын бзылъфыгъэу сыдигъуи щытыгъ. Иунагъуи ихати къащигъэкIагъэп. Ымакъэ Iэтыгъэу гущыIэу зэхэпхыщтыгъэп, нэгушIуагъ, хэт ыпэ къифагъэми иунагъо, нэжъ-Iужъэу ащ исхэм акIэупчIэщтыгъ, Тхьэм псауныгъэ къаритынэу афэлъаIощтыгъ. Джащ фэд сэ ар зэрэсшIэрэр.

Иунагъорэ исабыйхэмрэ Любэ игъашIэ зэрэщытэу афигъэIорышIагъ. Непэ ар икIалэу Долэтбый кIэрыс. Ыкъорылъфхэу Абрекрэ Альбекрэ ыпсэ ахэтIагъ. ГукIэгъоу, шIулъэгъоу афыриIэр гъунэнчъ. ИкIалэхэм афэдэу ахэри цIыфыгъэрэ гукIэгъурэ ахэлъэу къэтэджыхэ шIоигъу.

Зыныбжь илъэс 72-м нэсыгъэ бзылъфыгъэм джыри рэхьатыгъо иIэп. Хатэр елэжьы, къыдихырэм фэдэ тIэкIуи къырегъэшIы. Любэ щыбжьый IэшIум фэди (болгарскэр) къегъэкIы, Iуехыжьы, нэужым егъэгъушъ, ехьаджышъ, бэмэ анегъэсы. Ар зэрэкъабзэм, зэрэIэшIум пае Къэбыхьаблэ изакъоп, нэмыкI къуаджэхэми къащыкIэупчIэх, ягуапэу ащэфы. КIэкIэу къэпIощтмэ, «Любэ ищыбжьый» арегъаIо.

Любэ редакцием къэтхэнэу зыкIэхъугъэр иписьмэ къыщыреIотыкIы:

«ГъашIэу къэзгъэшIагъэм бэрэ сыхэплъэжьэу къыхэкIы. Къини гушIуагъуи спэкIэкIыгъэр бэ. Унагъоу сыкъызхэхьагъэм зэрэслъэкIэу зезгъэкIугъ, сабый цIыкIоу ащ къихъуагъэхэм яIэшIугъи зэхэсшIагъ — Тхьэр амал къысфэхъугъ. НахьышIум сыщыгугъызэ, сабыйхэм ятэ Тхьэм сIихыгъ. Ащ ыужыкIэ сабыитIоу сызкIэрысхэм яти дунаим ехыжьыгъ. Нэпс гухэкIыр сыухыгъэу нэгум ужыр къытенагъ. Ахэм яIэташъхьэу джыри гумэкIыгъошхо тиунэ къитэджагъ. Унэ кIоцIым машIом зыкъыщишти, тиIэ щыIэмэ хэкIодагъ. ТицIыфышъхьэ псаушъы, «шыкур» сэIо.

МашIом къырихьылIэгъэ чылэ кIалэхэу Къэрэбытэ Адамэ, Майкопэрэ Аслъанэ, Хьадпэшъо Руслъанэ апсэ емыблэжьхэу мэшIогъэкIуасэхэм адеIагъэх. Унэу стырэм афэлъэкIыщтыр къырахыгъ.

Пчэдыжь гукIодыгъом тищагу апэ къыдэхьагъэхэм ащыщых Шъаукъо Аслъанрэ (ЛъанкIэ еджэх) Къэрэбытэ Къэплъанрэ (чIыпIэ зыгъэIорышIэжьыпIэм ипащ). Ахэр кIалэхэми, къысэушъыигъэх сыгу сымыгъэкIодынэу, псаоу тыкъызэрэнагъэмкIэ «шыкур» сIонэу аIоззэ, сыгу къыдащэягъ. Къытапэсыщтыр амышIэу ежьхэр зэусэжьыхи, унэм шъхьаныгъупчъи 9-у хэтыгъэхэм ачIыпIэ кIэхэр къытфыхагъэуцожьыгъэх.

Ахэм анэмыкIэу зибылым щыщкIэ IэпыIэгъу къытфэхъугъэхэм ацIэхэри инэу сафэразэу къесIохэмэ сшIоигъоу ары «Адыгэ макъэм» зыкъыкIыфэзгъэзагъэр. Тхьаегъэпсэух район администрацием ипащэхэр, ефэндэу Мэрэтыкъо Мурат, ПМК-м ипащэу Къуижъ Аслъанчэрые, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу Аулъэ Вячеслав, АР-м мэзхэмкIэ и ГъэIорышIапIэ ипащэу Былымыхьэ Рэщыдэ. Хэт иунагъуи мэшIо IофкIэ Тхьэм гузэжъогъу къыферэмыхь!

КъытфэгумэкIыгъэхэу, унэр икIэрыкIэу тшIыжьынымкIэ зишIуагъэ къытэзыгъэкIыгъэу, тичылэ кIалэхэу Ламыкъо Эдик, Къэлэшъэо Бислъанэ, Цуамыкъо Амин, Къэлэшъэо Муратэ, Мамрыкъо Бислъанэ, нэмыкIхэми щыIэкIэ дахэ яIэнэу, япсауныгъэ пытэнэу сафэлъаIо. Хьатыгъужъыкъое гурыт еджапIэм икIэлэегъаджэ коллектив иIэпыIэгъуи къытлъыIэсыгъ.

ТхьамыкIагъор къызытэхъулIагъэр Iоныгъом ия 7-рэ мафэр арыгъэ. Гъунэгъухэм, Iахьылхэм яунэхэм апэрэ мафэхэм тарагъэсыгъ. Хэти тыгу зэримыгъэкIодыщтым пылъыгъ. СикIалэхэм афэдэу непэ къызнэсыгъэм мафэрэ хэбзэ Iофыр къыгъэцакIэмэ, чэщырэ тэ тиунэ кIоцIхэм ящыкIагъэр аришIылIэзэ Былымыхьэ Юрэ икъарыубэ къыттырагъэкIодагъ. «Дышъэр ыIэ къыпэзы» зыфаIорэм фэд, Тхьэм щыIэкIэ тхъагъо къырет.

Хабзэри цIыфхэри къыддеIагъэх. Пчъэхэри къытфыIуагъэуцожьыгъэх, тиунэ фаби тырагъэхьажьыгъ. АрэшI зэрэчылэу, зэрэрайонэу, зэрэреспубликэу кIэлэ гукIэгъушIхэр зэрэтиIэхэр. ИбылымкIэ IэпыIэгъу къытфэмыхъушъугъэм ыкIуачIэ къыхилъхьагъ. Гузэжъогъум тыхащыгъ. ЗэкIэми «тхьашъуегъэпсэушхо» шъосэIо. Тхьэм илъэсыкIэ хьяр шъутырегъахь, тикIалэхэу ялыехэр, шъухэкIыгъэм шIукIэ къышъуфырегъэзэжь.

Къуаджэ пэпчъ джащ фэдэ кIэлэ хьупхъэхэр дэсых. Нэшхъэигъо, гумэкIыгъо къызфыкъокIыгъэ унагъом пкъэоу кIэуцонхэр цIыфхэм ахэзыгъэп. Ащ уигъэгушхонэу щыт. ЩыIакIэр мыпсынкIэми, гукIэгъур зэхэшIыкIрэ зэфытиIэжьымэ, тызэдеIэжьымэ, къиныгъо пстэури зэпытчышъущт.

Былымыхьэ Любэ ижъыгъо уахътэ рэхьатынэу, исабыйхэм адэтхъэнэу тыфэлъаIо.

ШЪАУКЪО Аслъангуащ.

ПСАУНЫГЪ

Поликлиникэр шэпхъэшIухэм адештэ

Тэхъутэмыкъуае районым ит поселкэу Яблоновскэм щыпсэухэрэм ИлъэсыкIэм ехъулIэу шIухьафтын дэгъу къафашIыгъ. Илъэс 20 фэдизрэ зыпылъыгъэхэ поликлиникэм ишIын аухыгъ. Торжественнэ шIыкIэм тетэу ар шышъхьэIум и 26-м къызэIуахыгъагъ (ащ фэгъэхьыгъэ тхыгъэ тигъэзет къыхиутыгъ), джы поликлиникэм иотделениехэр зэкIэ унакIэм екIужьыгъэхэу яграфик тетэу Iоф ашIэ. Зы мафэм нэбгырэ 800 фэдизмэ мы медицинэ учреждением IэпыIэгъу щарагъэгъотын амал щыIэ хъугъэ.

Псэуалъэм ишIын пэIуагъэхьан фэе мылъкур икъу фэдизэу къызэрамытIупщыщтыгъэм къыхэкIэу, илъэс пчъагъэм ныкъошIэу ар щытыгъ. Адыгэ Республикэм и Президент ишIуагъэкIэ аужырэ илъэситIум IофшIэнхэм апаублэжьи, шэпхъэшIухэм адиштэрэ поликлиникэр атын алъэкIыгъ.

ЗэкIэмкIи псэуалъэм ишIын сомэ миллиони 133-рэ пэIухьагъэр. Ащ щыщэу миллион 86-рэ фэдизыр — федеральнэ бюджетым, 47-р — республикэ мылъкум къахагъэкIыгъ.

БэмышIэу гущыIэгъу тыфэхъугъ зигугъу тшIырэ поликлиникэм иврач шъхьаIэу Хьадпэшъо Фатимэ. Ащ къызэрэтиIуагъэмкIэ, поликлиникэм къепхыгъэ участкэхэм нэбгырэ мин 30 фэдиз ащэпсэу. Мыщ хэхьэрэ отделениехэр зэкIэ зы унэм чIэтхэ зэрэхъугъэм ишIуагъэкIэ, цIыфхэм медицинэ IэпыIэгъоу арагъэгъотырэм идэгъугъи хэпшIыкIэу зыкъырагъэIэтын амал агъотыгъ. Мыщ хэхьэ мэфэ стационарэу сменитIоу Iоф зышIэрэри. Ащ мы мафэхэм пIэкIор 40 чIэтыр.

Ау сыд фэдизэу псэуалъэр дэгъуми, анахь мэхьанэ зиIэр ащ чIэтыщт оборудованиемрэ ахэм Iоф арызышIэщтхэмрэ ары.

— Лъэпкъ проектэу «Псауныгъ» зыфиIорэм къызэрэдилъытэу, — къытфеIуатэ Фатимэ, — адрэ поликлиникэхэм афэдэу, тэри анахь тищыкIэгъэ медицинэ оборудованиер къытфащэфыгъ. Адыгэ Республикэм псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ и Министерствэ ащ сомэ миллиони 8,5-рэ пэIуигъэхьагъ. Район администрацием къытфитIупщыгъэ ахъщэмкIэ, сомэ миллиони 4,5-мкIэ, тщэфыгъэ технологическэ оборудованиемрэ мебелымрэ. ЩыкIагъэхэр джыри тимыIэхэу сIорэп, ахэм ащыгъуазэх типащэхэр, IэпыIэгъу къызэрэтфэхъущтхэми тицыхьэ телъ.

Кадрэхэм афэгъэхьыгъэу врач шъхьаIэм къыхигъэщыгъэр специалист ныбжьыкIэхэр ягуапэу зэрэрагъэблагъэхэрэр ары. Джыдэдэм поликлиникэм ищыкIагъэх рентгенологи, фтизиатри, инфекционисти, психолог-наркологи. Адрэ специалистэу поликлиникэхэм ачIэты хабзэр мыхэми яIэх.

ЯIофшIэн щытхъу къафихьэу, цIыфхэм цыхьэ къафашIэу, агъэлъапIэхэу илъэсыбэрэ Iоф ашIэнэу, ИлъэсыкIэ хьяр техьанхэу тафэлъаIо мыщ щылэжьэрэ пстэуми.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

Гъэсэгъэ Iае хъурэп — гъэсэхъукIае нахь

Рассказ

КIэлэцIыкIухэр, гущыIэжъэу «шхэкIыгъэрэ нэкIыгъэрэ зэрэшIэрэп» зыфиIорэм къикIырэм шъущыгъуаза? Ащыгъум къэсIотэщтым шъуишъыпкъэу шъукъедэIу.

Зы адыгэ къоджэ цIыкIу горэм зэшыпхъу-пшъэшъэжъыищ щыкIэе хьазырхэу гъэпсыгъэхэу щыпсэущтыгъэх. УяплъынкIэ Iэягъэхэп, уимыджагъохэмэ зи япIолIэныгъэп; зэрэадыгэхэр къэпшIэнэу къопцIэ-нэпцIэ шъхьац тIыргъохэу, ашъхьаци ежьхэри жьым зэрихьэхэу, пкъы мызагъэ ахэлъэу, такъикъ чIыпIэ имыгупсафэхэу, ренэу къэчъыхьан-джэгунэр янэрыгъэу, еджэн е тхылъ зыцIэм фэбгъунджхэу, зыпамыгъэлIыхьэу, ауми якIасэр ямафэу, зыми ягугъу IаекIэ ымышIэу щыIагъэх.

Ары адэ, къоджэ колхоз тхьаматэр уятэмэ сыхьатымафэба! Янэ бысымгощэ къызэрыкIуагъ. Ау пшъашъэмэ сыд аIоу ашIэкIи, зэхимыхэу ымылъэгъурэм фэдагъ. Унэм къикIэу гущыIэ къариIуагъэу хэти къышIэжьырэп. Шъыпкъэ, угу афэгъунэу зэшыпхъуищыр щытыгъэп — зыгу зыкIочIагъэх, ашъхьэ хахыжьышъущтыгъ, арын фае ными ахэмкIэ гумэкIыгъо лыягъэ къызкIыхэмыфэщтыгъэр.

Тхьаматэм иунагъо пэчIынатIэу, урамыр азыфагоу, шъузабэу Саньет щысыгъ. Ипшъэшъэжъыеу Бибэ IорышIэ-Iордэгъэзэ дэдэу. Ау ежь ныкъылъфыгъэ зэримыIэм паекIэ зэшыпхъумэ яхьуапсэщтыгъэ ыкIи ахэр икIасэхэу зыхилъхьанхэ щыIагъэп. Нэутхэ чанхэм аIуи ашIи шIодэгъоу, къеджагъ-къемыджагъэхэми ямыплъэкIэу ауж итыщтыгъ.

Мыдрэхэми ащ гу лъатэщтыгъ, загъэшIэгъожьэу загъэпсыщтыгъ, джыри Iэтэхъуагъэхэми, тхьагъэпцIэу гъунэгъум дэзекIощтыгъэх. ПхъэнкIэн, тхьакIэн, лъэкIэн, хьаджэн зыхъухэкIэ Бибэ нэфынэ далъэгъужьыщтыгъэп, «мо къакIо, мо къачъэ сIо псынкIэу», — аIоззэ, пчэдыжьыпэ шхэгъу рамыгъафэу къызылъащэщтыгъэ, ау ащ гухэлъ фырямыIэу щытыгъэп.

Бибэ сабыигъэми, янэ фэдэ къабзэу ыIэ Iофым екIущтыгъ, хъупхъэжьыягъ. ЫшIэщтыр зэригъэцакIэу мо пшъэшъэжъые хьяр — Бибэ лые хъущтыгъэ.

— Тыфаеп тыджэгунэу, — щыми орэдэу къыззэдаIо, — мамэ тэ зыгорэм тыздищщт, — аIо фэдэу кIэщхыпцIыхьэхэзэ зырагъэшIы.

Ау Бибэ цIыкIум зыми зэрэмыкIощтхэр ыгукIэ ешIэ, къафэкIожьырэп джы ежьыри ядэжь.

— КIожь сэIо! — гурыт лъэкъопсыгъор анахь цIапI, къыжэхэхьэ.

Зэшыпхъухэм ядысыгъэ-шIыкIэягъэ есэжьыгъэу, Бибэ зи ытхьакIумэ ригъаIорэп.

Мыдырищыр, хьилагъэр къатекIоу, шъузабэм ипшъэшъэжъые амышIашъо зырагъэшIэу блыпкъыкIэ зырызэу етIыргух. Сыдым фишIэна Тхьэм нахь зымышIэрэ Бибэ зэшыпхъу хьарамхэр щэнэгуикIыхэмэ; нэкIэ тхьагъэпцIэу зэдэгущыIэх, зырызэу илъэдэжьхэмэ къашхэхэзэ заушъэ; ащи къымышIыпагъэхэу, щыми аIэмычIэ зы IэшIу Iурышх горэ къычIэщы: зым щэлэмэ плъыжьыбзэр, адрэм — пряник шэплъыбзэр, ящэнэрэм — къужъIэрысэ джадэр. Зы цыпэ къыфащэирэп ыкIи зыдырагъэшхырэп сыд хъугъэкIи.

Бибэ янэ нэфмышъэу колхоз губгъом макIо, къыупщэрыхьыгъэ щыIэми зэ зышъхьарыкIыкIэ мэучъыIыжьы. Сабыйба, пшъэшъэжъыер яхьуапсэ зэшыпхъухэм, ыIул цIыкIу къыщэу къадекIокIы. Ар алъэгъугъэшъ, тхьаматэм ипшъэшъэ гъэсэхьуджагъэхэр щхьэм зэтыреутых. АнахыкIэу 10 зыныбжьэу, Бибэ илэгъур анахь шIыкIай, къужъым зэ хэцакъэшъ, «ма, Биб, къакIо, джы о къецакъ!» — еIошъ, къыфищэй фэдэу ешIы, къегъапцIэшъ, ечъэжьэжьы.

ЯIи ашхи уемыхъопсэнэу мо пшъэшъищыр мыгъэсэ хъурай.

Пшъашъэмэ яшIыкIэ зылъэгъугъэ къоджэ бзылъфыгъэу, тхьаматэм фаеу къыIухьэгъэ Рабихьат «шхэкIыгъэрэ нэкIыгъэрэ зэрэшIэрэп» зыфаIуагъэр джары зэриIожьыгъэ.

Тхьаматэм ишъуз, пшъэшъищым янэ гъэсэкIо Iазэр, дэнэ халат къолэнышхор лъапэкIэ ыдызэ къикIи, лIыр зэримысыр, ышъхьэ ащ зэрэдэгъэнагъэр ренэу къыриIуи, къызэмыплъэкIыжьэу унэм ицохъожьыгъ.

Рабихьат бзылъфыгъэ хъупхъэ гукIэгъушIэ дэд. Саньет тхьамыкIэм ищыIакIэ ащ ешIэ, ипшъэшъэжъыеу зэшипхъуищымэ яIумпэмым ышъхьэ Iэ къыщефэ:

«А сипшъэшъэ дэхэ цIыкIу, сыдэу инышхо ухъугъуа, уянэ псы къыпкIимыкIэмэ, сыдэуи шъхьац кIыхьэ дахи птелъа, — ыIозэ къыщэгушIукIы, — сэры узипшъэшъэ шъыпкъэр, моу къакIо», — зэрещалIэ, сомитф шхъонтIабзэ (ар мэкIагъэп ащ дэжьым, шоколад килограмм къыхьыщтыгъ) къыIэкIелъхьэ.

Тхьаматэм ыпхъу хьарам уцэцыгъэхэри загъэхъупхъэу къызэгоуцуагъэх, ау Рабихьат ахэмэ зыгорэ аритыныр хэгъэкIи (шъуятэ тызэришхырэр икъун ыжэ диIухьажьи), афыреплъэкIыгъэп.

Хъугъэм хэлъыр къагурымыIопагъэми, зыфаер къыздагъэхъоу къэтэджыхэрэ зэшыпхъухэм ячэф лъатэ атези, аIупэ IубзыкIыгъэхэр ерагъэу къагъотыжьи, къыIуагъэкIыгъэх. Тхьэм нахь зымышIэрэ Бибэ дунаир идунаеу, ахъщэр ыIэдэжьэу янэу къэкIожьырэм пэгъочыгъ.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Тигъэзет къызэрэхиутыгъэу, шэкIогъу мазэм и 30-м къэбарIотэ-орэдыIо Iазэу Бэрэтэрэ Хьабидэт фэгъэхьыгъэ тхылъым лъэтегъэуцо Лъэпкъ библиотекэм щыфашIыгъ. «Бэрэтэрэ Хьабидэт къыIорэ адыгэ орэдыжъхэр» — джары IофшIагъэм ыцIэр. Ар Хьабидэт ыкъоу Джэхьфарэ къыдигъэкIыгъ.

IОФТХЬАБЗЭР зэрищагъ тхылъым инаучнэ редакторэу, филологие шIэныгъэхэмкIэ докторэу Унэрэкъо Рае. Бэрэтэрэ Хьабидэт фэгъэхьыгъэ псалъэмкIэ лъэтегъэуцор ащ къызэIуихыгъ.

— Бэрэтэрэ Хьабидэт уехъопсэнэу гъэшIэ дахэ къыгъэшIагъ. Нэчэрэзые къыщыхъугъ, унагъо щишIагъ, къылъфыгъэмэ къалъфыжьыгъэхэм адэпIуагъ, адэлэжьагъ. Илъэс 90-рэ ыгъашIи дунаим ехыжьыгъ. «Хъуажъ яуц, Хъуажъмэ яIэзакI» языгъэIогъэ янэ-ятэхэу Лыхъурэ Хъаныерэ ялъэуж хамыгъэкIуакIэу, Хьабидэти, ащ ышыпхъоу Аминэти (зэлъашIэрэ усакIоу Бэгъ Нурбый ян) пкъыфыкъуагъэкIэ Iэзэ блэкIыгъэхэу

Адыгэ IорыIуатэм

идышъэ налъ

ацIэ рарагъэIуагъ. Зы лIакъо, зы унагъо инасыпкIэ а зэпстэури екъу. Ау арэп тэ непэ тызыфызэхэхьагъэр. Бэрэтэрэ Хьабидэт адыгэ лъэпкъым филэжьыгъэ шIушIэгъэшхом тызэфихьыгъ, — къыIуагъ Рае.— Бэрэтэрэ Хьабидэт орэдыIокъэбарIотэ Iэзэ дэдэу лъэпкъым къыхэкIыгъэмэ ащыщыгъ. Егъэлыягъэу гупкIэу, мэкъэ гохьрэ шIэжь дэгъурэ иIагъ, ежь иунэе шIыкIэ хьалэмэтхэр IэкIэлъыгъэх. ЫшIэрэм уасэу иIэр къыгурыIощтыгъэ, къыIуатэрэм фыщытыкIэ хэхыгъэ фыриIагъ. Зэгъэфагъэу, IупкIэу узэреупчIырэм джэуап къыритыщтыгъ. Зэгорэм зэхихыгъэу къабыл ышIи, ыгу риубытагъэм шъыпкъагъэ фыриIагъ. Зы гущыIэ, е зы цIэ горэ, е зы сюжет къутамэ Iэпызыгъэмэ, ар къегъотыжьыфэ уежэн фэягъэ. «Къэбарыр ныкъо тэмыгъэшIы, емыкIу, зыгорэм зэхихымэ», — ыIоти, птхырэм гъунэ къылъифыщтыгъэ.

Хьабидэт зыщыгъозэгъэ IорыIуатэм щымыщ химылъхьэу,

хэлъым кIимыгъэзэу ишъыпкъапIэ къытлъигъэIэсыжьыгъ. Бэмэ ар къадэхъурэп. Шъэм зы къыхэкIы зыфаIорэм фэд.

Апэ дэдэ Хьабидэт къыIорэ орэд къэбар хьалэмэтхэр пленкэм тезытхи, радиом къезыгъэIуагъэр лъытэныгъэшхо зыфэтшIырэ зэлъашIэрэ усакIоу Бэгъ Нурбый. Я 60-рэ илъэсхэм ар джыри студентэу АРИГИ-м иIофышIэхэм пшъэрылъэу къыфашIыгъэм тетэу, ежь къызэриIожьыщтыгъэмкIэ, пшысэ-орэдкъэбар 50 фэдиз ытхыгъагъ. Ахэм ащыщэу Шэбатныкъо, Тэшъао япщыналъэхэр а лъэхъаным ХьадэгъэлIэ Аскэр къыдигъэкIыщтыгъэ томиблым дигъэхьагъэх. Бысыдж Мурат Адыгэ радиом щылажьэзэ, къэтынхэр бэу зэхащэщтыгъэх. Студием къабзэу щытетхагъэхэр фондым халъхьэщтыгъэх. Ахэм яхьатыркIэ непэ къэтштэжьыни тядэIун тлъэкIынэу Бэрэтэрэ Хьабидэт къыIорэ орэдипшI пчъагъэ Адыгэ радиом ифонд къыхэнагъ. Бэгъ Нурбый ыгъэхьазырыгъэгъэ къэтыныри фондым хэлъ.

Сэри Хьабидэт иорэд къэIуакIэ ыумэхъыгъэмэ сащыщыгъ. Я 80-рэ илъэсхэм къащегъэжьагъэу илъэс 20-рэ радиом сызыщэлажьэм Хьабидэт къыIорэ орэдхэм бэдэдэрэ зафэзгъазэу хъугъэ. «Орэдыжъмэ къаIуатэ» зыфиIорэ къэтыныр зэхэсщэнэу сыгу къэзыгъэкIыгъэри, илъэс зыхы-зыблэ ар щызгъэIагъэри Хьабидэт иорэдхэр ары. Бэгъ Нурбыий, ащ ишъхьэгъусэу Сими синыбджэгъухэти, яунагъо сикIуапIэщтыгъэ. Хьабидэт ахэм адэжь щыIэу бэрэ хъущтыгъэ. А лъэхъанэхэм зэ-тIо Хьабидэт сырихьылIагъ, къыIохэрэм сядэIугъ.

Джаущтэу Бэгъ Нурбыйрэ Бысыдж Муратрэ яхьатыркIэ Бэрэтэрэ Хьабидэт зэлъашIэу хъугъэ. Сэмэгу Гощнагъо я 80-рэ илъэсхэм диссертацие ытхын ихьисапэу орэдыжъхэр еугъоийхэти, апэ дэдэ зызыфигъэзагъэр Хьабидэт. Ыужым, 1998-рэ илъэсым, Сэмэгу Гощнагъо ыугъоигъэ орэдхэр дэтэу «Адыгэ лъэпкъ орэдхэр» ыIоу къыдигъэкIыгъэ тхылъым Бэрэтэрэ Хьабидэт къыIогъэ орэдыжъ 51-рэ къыдэхьагъ. Зэхэубытагъэу Хьабидэт орэд-къэбар-пшысэу 100-м къехъу аригъэтхыжьыгъ.

Джыри зы Iофыгъо хэзгъэунэфыкIын: нафэу зэрэщытымкIэ, орэдыжъхэм жъыу яIэу хабзэ. Ар дэгъоу Хьабидэт ышIэщтыгъэ. Ау къыдежъыун зэрэщымыIэм пае изакъоу орэдыпкъри жъыури къыIуагъэх. Орэд зырызмэ Бэгъ Нурбыйрэ Бысыдж Муратрэ къадежъыугъэх. Аущтэу зэрэщытзэ, Хьабидэт жъыу гъэпсыкIэ ямышIыкIэхэр ыгъэфедагъэх. Непэ адыгэ жъыум ихабзэхэр зэзыгъэшIэнэу фежьэрэм ахэр щысэ фэхъущтых.

Бэрэтэрэ Хьабидэт аригъэтхыжьыгъэ орэд-къэбар пчъагъэ IорыIотэшIэныгъэм щаушэтыгъ, сборник зэфэшъхьафмэ ахэр къыхаутыгъэх. Ащи шIокIыжьэу Хьабидэт къыIотагъэмэ ащыщхэм яхьатыркIэ шIэныгъэм ушэтын лъэныкъуакIэхэр къыщызэIуахыгъэх. Зы щысэ закъо къэсхьын.

ЗызиIэткIэ бгыкъухэр
зэщедзы.
Зыридзыхмэ джэныкъор
еупIыцIэ,
Ыбгъэ сеплъышъ къончIапцI,
ЗызиупцIэныжькIэ
цундыжъ,
Шъхьарыуалыкъошхоми
сфешъуIожь.

Мы едзыгъо хьалэмэтыр Хьабидэт къыIоу зэхахыгъэу Бэгъ Нурбыйрэ Къуекъо Нальбыйрэ рыгущыIэхэу апэдэдэ илъэс 40-кIэ узэкIэIэбэжьмэ зэхэсхыгъагъэти, зэрэзгъэшIагъо икъугъагъ. ЧIэгъчIэлъ гущыIэ гъэкIэрэкIагъэ, усэ шъуашэм илъэу Шъхьарыуалыкъошхом фарагъэхьы, лIыкIо ашIышъ фаIопщы. Ар хабзэу адыгэмэ ахэмылъыгъэмэ, ащ фэдэ гущыIэ зэгъэзэфагъэ Хьабидэт ишIэжьи къыхафэщтыгъэп. Джащ щегъэжьагъэу ащ фэдэ гущыIэ гъэкIэрэкIагъэу цIыфмэ зэфарагъэхьыщтыгъэхэм къяшIэкIыгъэ Iофыгъохэр зэзгъашIэхэу илъэсипшIэ сылъыхъуагъ. Къэзгъотыгъэхэр зэфэсхьысыжьхи, IорыIотэшIэныгъэмкIэ кандидат сыхъунэу диссертацие зысэтхым, шIэныгъэлэжьхэу ащ тегущыIагъэхэм къыхагъэщыгъэр Хьабидэт къыIогъэ едзыгъоу мыщ ыпэкIэ зигугъу къэсшIыгъэм ихьалэмэтыгъ, лъэпкъым игубзыгъагъэрэ ижабзэ икуугъэрэ ар шыхьат зэрэтехъухьэрэр ары. ШIэныгъэм ащкIэ зы лъэныкъо кIэу къыщызэIухыгъэ хъугъэ.

Ащ ыуж къэгущыIагъ Бэрэтэрэ Хьабидэт зышIэщтыгъэу, апэрэу ымакъэ хэгъэгум щызыгъэIугъэу, композиторэу Бысыдж Муратэ.

— Уахътэр псынкIэу макIо, непэ фэд Хьабидэт къызытхэтыгъэр. Ар орэдыIо-IорыIотэ къодыягъэп, цIыф Iушыгъ, гуфэбэныгъэ-гукIэгъуныгъэ хэлъыгъ, — къыIуагъ ащ. — Консерваторием сыщеджэзэ, сызыщыщ чылэу Джамбэчые сыкъэкIуагъэу радиомкIэ апэрэу Хьабидэт ымакъэ зэхэсхыгъ ыкIи сиумэхъыгъ. Къэтыныр Бэгъ Нурбыйрэ Къуекъо Налбыйрэ агъэхьазырыгъагъ. А лъэхъаным Всесоюзнэ радиом «Встреча с интересными людьми» ыIоу къэтынхэр зэхищэщтыгъэх. Радиом иIофышIэхэу Москва къикIыгъэхэр сигъусэхэу, Жэнэ Къырымызэ ишIэ хэлъэу Хьабидэт дэжь тыкIуи, ымакъэ къыщытетхагъ ыкIи зэрэхэгъэгоу ар зэхядгъэхыгъэ.

Ынибжь хэкIотагъэу щытыгъэми, шIэжь дэгъу иIагъ, орэдхэм къатегущыIэщтыгъ.

Тхылъыр къыдэзыгъэкIыгъэу Бэрэтэрэ Джэхьфарэ зыкъыфигъазэзэ, «Хьабидэт о уян, ау уизакъоу уиеп, лъэпкъыми ар ий, ибайныгъэ щыщ» къыриIуагъ Мурат.

АР-м культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый гущыIэр зыратым, Iофтхьабзэр зэхэзыщагъэхэм Iофышхо зэрашIагъэр къыIуагъ. ЕтIанэ тхылъыр зэрэгъэпсыгъэм къытегущыIагъ. Текстхэм нотэхэр зэрягъусэхэм имызакъоу, орэдхэр зытет дискхэр тхылъ пэпчъ зэригъусэр игъо шъыпкъэу ылъэгъугъ. Бэрэтэрэ Хьабидэт цIыфхэм ащымыгъупшэным пае къуаджэм изы урамми, Нэчэрэзые культурэм и Унэу дэтым арыми ащ ыцIэ фаусыныр игъо шъыпкъэу министрэм ылъытагъ.

Министрэм ыуж лъэтегъэуцом къыщыгущыIагъэх шIэныгъэлэжьэу Мамый Руслъан, Адыгэкъалэ къикIыгъэ библиотекарэу Хьаткъо Марзыет, Хьабидэт икъуаджэ къикIыгъэхэу Хъут Азмэт, Бэгъ Хьисэ, журналистэу Къэзэнэ Юсыф, шыкIэпщынэоорэдыIо Iазэу Абыдэ Хьисэ ыкIи нэмыкIхэр.

Нэчэрэзые культурэм и Унэу дэтым е къуаджэм изы урам Хьабидэт ыцIэ фэусыгъэмэ игъоу зэралъытагъэм ГъукIэ Замудин дыригъэштагъ. Ау ащ нэмыкIэу Адыгэкъалэ иурами Хьабидэт ыцIэ фэусыгъэнэу зэрэтефэрэр къыхигъэщыгъ. Тшъхьэ уасэ фэтэшIыжьымэ, ащ тетэу тыпсэун зэрэфаер къыIуагъ. Ащ нэмыкIэу илъэс къэс Хьабидэт итворчествэ фэгъэхьыгъэ зэхахьэ Адыгэкъалэ щызэхащэзэ ашIымэ, цIыфхэр дэхагъэм фэщэгъэнхэмкIэ, ялъэпкъ къырыкIуагъэр ашIэнымкIэ ишIуагъэ къызэрэкIощтыр ащ хигъэунэфыкIыгъ.

Лъэтегъэуцом «Жъыум» чIыпIэ гъэнэфагъэ щиубытыгъ. Бэрэтэрэ Хьабидэт аригъэтхыжьыгъэ орэдыжъхэу ащ къыIуагъэхэм зэIукIэгъур къагъэбаигъ.

Лъэтегъэуцом къыщыгущыIэгъэ пстэуми Хьабидэт ыкъоу Джэхьфарэ тхылъыр къызэрэдигъэкIыгъэр щытхъугъэкIэ фалъэгъугъ, тхьауегъэпсэу раIуагъ.

СИХЪУ Гощнагъу.

Сурэтхэр Iэшъынэ Аслъан къытырихыгъэх.

ЛЪЭПКЪЫМРЭ ДУНЭЕ ГЪОГУХЭМРЭ

АМЕРИКЭР ДЭГЪУ, АУ УИХЭГЪЭГУ ФЭДЭ ЩЫIЭП

Сэ США-м сызэкIом пшъэрылъ шъхьаIэу сиIагъэр Адыгеим итарихърэ икультурэрэ афэгъэхьыгъэ лекциехэм инджылызыбзэкIэ Оберлин-колледжым истудентхэм сакъыфеджэныр ары. Тезыгъэблэгъэгъэ лъэныкъом ищыкIэгъагъэр инджылызыбзэр зышIэрэ кIэлэегъаджэ нахь тарихълэжьэп, политологэп, этнографэп. Игупсэ лъэпкъ фэгъэхьыгъэу гурыIогъошIоу къафэзыIотэн зылъэкIыщт цIыф. США-м сыкIон зэхъум сищыкIэгъэщт документхэм ягъэхьазырын пылъыгъэр Оберлин-колледжым урысыбзэмрэ литературэмрэкIэ щезыгъэджэрэ Бласко Аманда ары. Ар Урысыем стажировкэ щыIагъ, урысыбзэр дэгъоу дэдэу ешIэ, урыс культурэмрэ литературэмрэ лъэшэу шIу елъэгъух. США-м сыщыIэфэкIэ Амандэ кураторэу, гидэу, IэпыIэгъушIоу сиIагъ, ныбджэгъушIу къысфэхъугъ.

Пстэум апэу мэзитIо Iоф зыщысшIэгъэ еджапIэм сыкъытегущыIэ сшIоигъу. Оберлин-колледжыр унэе, апшъэрэ еджэпIэ анахьыжъхэм ащыщ, 1833-рэ илъэсым къызэIуахыгъ, штатэу Агайо къыхиубытэрэ къалэу Оберлин дэт, къалэу Кливленд пэчыжьэп. Студент 2850-рэ ащ щеджэ, колледжым иперсонал нэбгырэ 1058-рэ мэхъу, дунаимкIэ ар апэрэ колледжэу къызызэIуахыгъэм къыщегъэжьагъэу бзылъфыгъэхэри щеджэх. КъэIуагъэмэ хъущт Европэми, Урысыеми апшъэрэ еджапIэхэм бзылъфыгъэхэр нахь гужъуагъэхэу ачIахьэхэу зэрэхъугъэр: Францием — 1850-рэ илъэсыр, Урысыем — 1857-рэ илъэсыр, Великобританием — 1884-рэ илъэсыр ары.

Оберлин-колледжым хэхьэх искусствэхэмрэ шIэныгъэхэмрэкIэ колледжымрэ консерваториемрэ. БиологиемкIэ, химиемкIэ, экологиемкIэ мыщ специальнэ научнэ программэхэр щызэхэщагъэх. IэкIыб къэралыгъуабзэхэр, тарихъыр, правэр студентхэм зэрагъашIэ. Колледжым иконсерватории дунаим щыцIэрыIу: илъэс къэс чIыпIи 120-у иIэм чIэхьанхэу нэбгырэ 1400-рэ къекIуалIэ. Урысыем щыщхэри ахэм ахэтых. 2010-рэ илъэсым США-м ипрезидентэу Барак Обамэ Оберлин-консерваторием искусствэхэм ялъэпкъ медаль фигъэшъошагъ.

Колледжым ибиблиотекэ сыгу лъэшэу рихьыгъ. Библиотекэ анахь инэу ыкIи анахь дэгъоу США-м истудентхэм къызфагъэфедэхэрэм ар ащыщ. Лекциехэм зафэзгъэхьазыры зэхъум а библиотекэм ишIогъэшхо къысэкIыгъ.

Сыд фэдэрэ еджапIи зэрыгушхохэрэм ащыщых ащ къычIитIупщыгъэхэр. Оберлин-колледжыр къапштэмэ, ащ щеджагъэхэм Нобель ишIухьафтын зыфагъэшъошагъэу нэбгырищ ахэт — Стэнли Коэн — врач, Роберт-Миллинен — физик, Роджер Уолкотт Сперри — нейропсихолог, джащ фэдэу общественнэ IофышIэшхохэр, къэлэшхохэм ятащхэр, артист цIэрыIохэр, спортсмен лъэшхэр бэ мэхъух. 1904-рэ илъэсым къыщыублагъэу мэзищ пэпчъ журналэу «Оберлин Эламнай Мэгэзин» зыфиIорэр колледжым къыщыдагъэкIы, ащ Оберлин ихъугъэшIагъэхэу анахь мэхьанэ зиIэхэр, непэрэ студентхэм ягъэхъагъэхэр, джащ фэдэу блэкIыгъэ илъэсхэм еджапIэм къычIитIупщыгъэхэм ащыщхэу нахь гъэхъэгъэшхо зышIыгъэхэм афэгъэхьыгъэхэр къыщыхаутых.

IэкIыб къэралыгъуабзэхэр студентхэм ягъэшIэгъэнымкIэ шIогъэшхо къэзытырэ системэр колледжым зэрэщагъэфедэрэр сшIошъ хъугъэ. Апэрэ курсым щеджэхэрэр IэкIыб къэралыгъуабзэхэм мыдэеу зэрарыгущыIэхэрэр згъэшIэгъуагъэ. Урысыбзэр дэгъоу зэрэзэрагъашIэрэри тигуапэ хъугъэ.

Бзэр дэгъоу ашIэнымкIэ студентхэм IэпыIэгъушIу афэхъух ахэр IэкIыб къэралыгъуабзэхэмкIэ зыщыгущыIэхэрэ унэхэм зэращызэхэсхэм. «Урыс унэм» Амандэ дэжь хьакIэу сыщыIагъэти, ар сыгу рихьыгъ. ЭтажитIоу зэтет колледжым иапэрэ этаж кIэлэегъэджэ-воспитателыр щэпсэу, ащ бзэр дэгъоу ешIэ, ятIонэрэ этажым студентхэм яунэхэр тетых. Унэм хэт хьакIэщым видеоаппаратурэ ит, пчыхьэрэ ащ щызэхэсых, щай щешъох, тематическэ «Iэнэ хъураехэр» щызэхащэх, советскэ, урысые фильмэхэм щызэдеплъых, ахэм щатегущыIэжьых. (Л. Гайдай икомедиехэр лъэшэу якIасэх). Джащ тетэу бзэр нахь куоу зэрагъашIэным иамалхэр агъотых.

Илъэс заулэрэ «Урыс унэм» пэщэныгъэ дызэрихьагъ АКъУ-м IэкIыб къэралыгъуабзэхэмкIэ ифакультет къэзыухыгъэу Елена Монастыревам. Инджылыз филологиемкIэ кафедрэм икIэлэегъэджэ шъхьаIэу Н. Хь. ЖэнэлIым ащ зэпхыныгъэ пытэ дыриI, США-м сыкIонымкIэ ащ ишIогъэшхо къысигъэкIыгъ. Урыс унэм пащэу иIэгъэ Е. Монастыревам ычIыпIэ джы итыр Аманда Бласко. Еленэрэ Амандэрэ яхьатыркIэ «Урыс унэр» гуIэтыпIэу щыт.

ЫпшъэкIэ къызэрэщысIуагъэу, колледжым щеджэхэрэмрэ щезыгъаджэхэрэмрэ апашъхьэ лекциехэм сакъыщеджэн фэягъэ. ТемэхэмкIэ ахэр зэфэшъхьафыгъэх, искусствэм, народнэ творчествэм, лъэпкъым икIэлъыкъ афэгъэхьыгъэ материалхэри, адыгэ лъэпкъым игъашIэ диным мэхьанэу щыриIэм, тарихъ хъугъэ-шIагъэхэу адыгэхэм анэгу кIэкIыгъэхэм яхьылIагъэхэри ахэм ахэтыгъэх, Адыгеим инепэрэ щыIакIи сыкъытегущыIэнэу хъугъэ. А лекциеу сыкъызэджагъэхэм ащызгъэфедагъэх тарихъымкIэ, этнографиемкIэ Адыгеим ишIэныгъэлэжьхэм яIофшIагъэхэр, тхылъэу, альбомэу тичIыналъэ фэгъэхьыгъэхэр, модельер IэпэIасэу СтIашъу Юрэ иIофшIагъэхэм афэгъэхьыгъэ видеоматериалхэр, ансамблэ цIэрыIохэу «Налмэсым», «Ислъамыем» атырахыгъэхэр, научнэ-популярнэ тарихъ фильмэу «Черкесия» зыфиIорэр, ахэм анэмыкIхэри. Адыгэ кIэлэегъэджэ училищым сыщеджэ зэхъум шIэныгъэу зэзгъэгъотыгъэхэр къысшъхьапэжьыгъэх, тэ ащыгъум адыгэ лъэпкъым икультурэ, ишэн-хабзэхэр зэдгъашIэщтыгъэх, адыгэ орэдхэр къатIощтыгъэх, адыгэ къашъохэр къэтшIыщтыгъэх. Инджылызыбзэ зэрэсшIэрэм ишIуагъэкIэ материалэу згъэхьазырыгъэхэр къысэдэIухэрэм алъызгъэIэсын слъэкIыгъэу къысшIошIы. Студентхэм къин къысфэмыхьоу а бзэмкIэ садэгущыIэщтыгъэ. Колледжым икIэлэегъаджэхэмрэ иIофышIэхэмрэ апае «Iэнэ хъурае» зэхэтщэгъагъ, Адыгэ Республикэм фэгъэхьыгъэ упчIэхэу къысатыгъэхэм джэуапхэр ястыжьыгъэх.

Америкэ студентхэм лъэшэу якIас политическэ хъугъэ-шIагъэхэм атегущыIэнхэр. Сэ амал зэриIэкIэ политическэ хъугъэшIагъэхэм ятегущыIэн сыхэлажьэщтыгъэп, ушъхьагъу ащкIэ сшIыщтыгъэр политологэу, тарихълэжьэу сызэрэщымытыр ары. ТхьамыкIэгъошхоу тилъэпкъ къехьулIагъэхэр тэшIэ, лъэпкъхэм азыфагу джэгогъуныгъэ къизылъхьэ зышIоигъохэм тапэуцужьы.

Тарихъым, политикэм язакъоп лекциехэм ялъэхьан тызнэсыщтыгъэхэр, адыгэ лъэпкъым икультурэ, ищыIэкIэ-псэукIэ, ащ иорэдхэм, икъашъохэм, ишэн-хабзэхэм татегущыIэщтыгъэ. Адыгэхэм хьакIэхэр зэрялъапIэр нэрылъэгъу тшIыным пае «Урыс унэм» адыгэ «хьакIэщ» Амандэрэ сэрырэ щызэхэтщагъ, адыгэ шхыныгъохэу «чэтщыпс», «хьалыжъу», «щэлам» зыфэпIощтхэр тыупщэрыхьыгъэх, къалмыкъщай дгъэхьазырыгъ.

Сезыгъэблэгъагъэхэм ацIэкIэ Амандэ ренэу къысфэгумэкIэу сауж итыгъ, хьакIэхэр зэрикIасэр къыгъэлъэгъуагъ, сэщ пае культурнэ программэ гъэшIэгъон зэрэзэхищэщтым ишъыпкъэу пылъыгъ.

Колледжым рагъэблэгъэгъэ кIэлэегъаджэу, хьакIэу сыщытыти, Оберлин-колледжым ия 14-рэ Президент дэжь приемым сарагъэтхыгъ. Ащ фэдэ хабзэ мыщ щыряI. Президентэу Марвин Крисловым иIофшIэгъу мафэ цIыф бэдэдэ регъэблагъэ, тизэдэгущыIэн такъикъ щэкI ныIэп пстэумкIи зэрэкIуагъэр. Тиреспубликэ, тиуниверситет афэгъэхьыгъэу къыфэсIотагъ, ежьхэм яколледж сыгу зэрэрихьыгъэр къыхэзгъэщыгъ. Сурэт ттырахыгъ. Колледжым и Президент нэпэеплъ гукъэкIыжьэу сыхьатырэ Оберлин-консерваторием исимфоническэ оркестрэ тырагъэтхэгъэ музыкальнэ дискхэмрэ тынэу къысфишIыгъэх.

Амандэрэ сэрырэ В.А. Моцарт иоперэу «Волшебная флейта» зыфиIорэм ипремьерэ тырычIэхьанэу билетхэр къытитыгъэх. Оберлин-консерваторием истудентхэмрэ икIэлэегъаджэхэмрэ акIуачIэкIэ оперэр агъэуцугъ. Вокальнэ ыкIи инструментальнэ партиехэр студентхэр ары зыгъэцэкIагъэхэр. Оперэр лъэшэу сыгу рихьыгъ: шIошъхъугъуаещтыгъ мощ фэдэ партие къинхэр IэпэIэсэныгъэшхо ахэлъэу студентхэм агъэцакIэу.

США-м сыкIоным ыпэкIи бэрэ зэхэсхыщтыгъэ урыс тхакIохэм ащыщэу IэкIыбым анахь щагъэлъапIэхэрэм Ф.М. Достоевскэр зэращыщыр. Арэу зэрэщытыр сшIошъ хъугъэ Ф.М. Достоевскэм ироманэу «Преступление и наказание» зыфиIорэм техыгъэ спектаклэм театрэу «Кливленд Плейхаус» зыфиIорэм сызыщеплъым.

Уахътэ къызытфыхэкIырэм колледжым икIэлэегъаджэхэм сахэтэу цIыфхэм лъэшэу якIэсэ кафеу «Фев» зыфиIорэм, кинотеатрэм тыкIощтыгъэ. Амандэ экскурсиекIэ Кливленд сищэщтыгъэ, ащ японскэ ресторан хьалэмэтэу дэтым тычIахьэщтыгъэ. Штатэу Огайо тыщыIэу псыхъураеу Эри зэтымыгъэлъэгъуныри къедгъэкIугъэп!

Америкэ студентхэр цIыф нэгушIох, ахэм ащыщыбэр лIыжъ ныожъхэм IэпыIэгъушIу афэхъу, ахъщэу шIушIэн Iофхэм апагъэкIуадэрэр шхапIэхэм, библиотекэхэм къащалэжьых. Студентхэр спортым пылъых. Ежьхэм нахь ашIогъэшIэгъон предметхэр, курсхэр къыхахых. НэмыкIхэм яIофшIагъэхэм атыратхыкIыжьыныр яшэнэп.

Америкэм укъытегущыIэ зэпытыгъэкIи зэкIэ дэгъоу ащ къыщысхэлъэгъугъэр къэпIон плъэкIыщтэп. Сыгу рехьы Америкэр. Сэ сыфэягъ США-мрэ сихэгъэгурэ ренэу зэфэдэгъунхэу. Сыфэягъ ныбжьыкIэхэм бзэхэр зэрагъэшIэнэу, яродинэ чIадзыжьыным паеп, нэмыкI хэгъэгухэр зэрагъэлъэгъунхэу, ялэгъухэу дунаим тетхэр ныбджэгъушIу къафэхъунхэу. Сэ сыфаеп тицIыф Iушхэр, гъэсагъэхэр Америкэм кощыжьынхэу, сэ сыфэягъ тишIэныгъэлэжь ныбжьыкIэхэм Iоф ашIэнымкIэ ящыкIэгъэ амалхэр арагъэгъотынхэу.

Сэ лъэшэу сафэраз США-м тыкIонэу амал къытэзытыгъэхэм: Оберлин-колледжым иадминистрациеу мылъкоу ащ пэIухьагъэр зэкIэ зышъхьэ изылъхьажьыгъэм, Бласко Амандэ, Форман Арлин, Елена Монастыревам, джащ фэдэу АКъУ-м IэкIыб къэралыгъуабзэхэр зыщызэрагъашIэрэ ифакультет идеканэу Б.М. Джэндарэм, инджылыз филологием икафедрэ ипащэу С.В. Макеровам, инджылыз филологием икафедрэ икIэлэегъаджэ шъхьаIэу Н. Хь. ЖэнэлIым, сиIофшIэгъухэм.

БРЫЦУ Мэдина.

ЛIАКЪОХЭМ КЪАРЫКIУАГЪЭМ ТЫТЕГУЩЫIЭ

Адыгэ лъэпкъыр зыгъэдэхэгъэхэ

ХЬАГЪУНДЭКЪОХЭР

Хьагъундэкъохэм ялIэкъо тамыгъ.

Тиадыгэ лъэпкъ ижъыкIэ къыщегъэжьагъэу лIакъохэм осэшхо щафашIэу щыт. Хъишъэр къыриIотыкIэу сыд фэдэ тхыгъэ уеджагъэми нафэу хэолъагъо адыгэхэм гъашIэу зэпачырэм лIакъом шъхьэкIэфэныгъэу щыфашIырэр зэрэлъагэр, лъытэныгъэу ратырэр зэрэлъапIэр. Нарт къэбархэу непэ тигупшысэхэм, Iор-Iотэжьхэу гушхо къытэзытыхэрэм, таурыхъыжъхэу сабыйхэр зэрыдгъасэхэрэм яорэд шIулъэгъу мыухыжь лIакъохэм шIоу яIэр, кIуачIэу ахэлъыр, адыгэ лъэпкъым чIыпIэ гъэнэфагъэхэр зэрэщаубытыхэрэр дахэу къагъэнафэ.

Сыд фэдэ лъэхъан пштагъэми, адыгэ лъэпкъым ищыIакIэ, ипсэукIэ лIакъохэм чIыпIэ гъэнэфагъэхэр щаIыгъыщтыгъ, дунаир зэрэхъурэм елъытыгъэу узэрэзекIон фаем фэгъэхьыгъэ унашъохэр зэгурыIоныгъэ хэлъэу зэдаштэщтыгъэх. А хабзэр непэ къызынэсыгъэми тичылэхэм адэлъ, лIакъо пэпчъ дахэкIэ, шIукIэ укъытегущыIэнэу амалышIухэри тиIэх.

Лъэшэу сигуапэ хъугъэ ыкIи заулэрэ седжэжьыгъ ЛIэхъусэжъ Хьаджэрэтбый къытхыгъэу шышъхьэIум и 31-м мы илъэсым гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иномерэу къыдэкIыгъэм къихьэгъэ гупшысэхэу къуаджэу Адэмые щыпсэухэрэ Даурхэм ялIакъо фэгъэхьыгъэу «Даурхэм ялIыбланэхэр» зыфиIорэм. «ЛIакъохэр мэхъух иныхэуи цIыкIухэуи. Ахэр зэкIэ зэхэхъохэшъ, лъэпкъым лъэпсэ пытэ фэхъух», — къетхы Хьаджэрэтбый.

Сэри сыфай силIэкъо дахэ иорэд мыухыжь къышъуфэсIотэнэу, лIэшIэгъухэм къинэуи хъярэуи ащилъэгъугъэм, тинепэрэ дунай чIыпIэу щиубытырэм мэхьанэу иIэм шъуащызгъэгъозэнэу. СыкъызтегущыIэщтхэм ащыщхэр непэ къытхэтыжьхэп. Тхьэм селъэIу яджэнэтыпчъэ зыдэкIожьыгъэхэ дунаим шIукIэ къыщызэIуахымэ, хъяркIэ зэфашIыжьынэу амал къаритынэу.

Непэрэ дунаим щэпсэух зэунэкъощ-зэшхэу, зэшыпхъухэу, тижъыхэм къатекIыгъэхэу, шIукIэ ягугъу цIыфхэм ашIэу, Хьагъундэкъо лIакъор непи нычэпи агъэдахэу, къаухъумэу, адыгэ лъэпкъым идахэ языгъаIохэрэр. ЛIакъом ихъишъэ мэхьанэу иIэм урыгущыIэ зыхъукIэ апэ дэдэ мыщ фэдэ упчIэ къэтэджы: «Сыд фэдэ чIыпIэ къыщежьэра лIакъом ищыIакIэ? ЧIыпIэу е чылэу а хъишъэр къызщежьэрэм сыда ыщIагъэр?»

Хъишъэм исатырэхэм къызэрагъэлъагъоу, Хьагъундэкъо лIакъом щыщхэу непэ къуаджэу Мамхыгъэ щыпсэухэрэм къегъэжьапIэу яIэр непи нычэпи тыгу имыкIэу, тыфезэщэу, икъэбар зэхэтхымэ чъые рэхьат къытэзытэу, чылэу Хьагъундэкъуей зыщIэу Налщык пэмычыжьэу Къэбэртэе хэгъэгум итыр ары. Ащ нафэ къешIы Хьагъундэкъохэр зэрэкъэбэртэе лIакъор.

Зэшищ хъухэу: Зураб, Якъуб, Юсыф — чылэр зэдаIыгъыгъ, ау Iэшъхьэтетэу яIагъэр анахьыжъэу, зэкIэ зэдэIухэу, гъэшIоныгъэшхо зэрахэу, унэгъо 50-м къехъу зыгъэIорышIэщтыгъэ Зураб ары. Ежь иуахътэ елъытыгъэмэ, Зураб цIыф гъэсагъэу, еджагъэу щытыгъ. Шыхъуным ишъыпкъэу пылъыгъ. КонезаводкIэ заджэщтыгъэхэр иунаеу иIагъ, шыгъэчъэшхэм бэлахьэу апылъыгъ, шыгъачъэхэр тыдэ щэкIохэми ахэлажьэщтыгъ.

1858-рэ илъэсым Къэбэртэе хэгъэгум чыли 114-рэ итыгъэу тарихъым къытлъегъэIэсы. Тятэжъхэм къызэраIотэжьыщтыгъэу, чылэу Хьагъундэкъуей щысэтехыпIэу щытыгъ, ислъам диным бэлахьэу щыпылъыгъэх, ефэнд гъэсэгъэшхоу Бэслъынэй Аблекадыр цIыфхэр ыгъэдаIощтыгъэх, диным дэгъоу фигъэлажьэщтыгъэх.

Зураб унэгъо дахэ иIагъ: кIэлитIурэ зы пшъашъэрэ. Ахэм анахь къахэщыгъэр Исмахьил ары.

Зураб ыкъо Исмахьил

Исмахьилэ ицIыкIугъом къыщегъэжьагъэу кIэлэ нэутхэу, еджэныр икIасэу, раIорэр зэкIэ ыгъэцакIэу къэтэджыгъ. 1850-рэ илъэсым Александровскэ кадет корпусэу Санкт-Петербург дэтыгъэм илъэс 11 ыныбжьэу чIэхьагъ. 1851-рэ илъэсым Павловскэ кадет корпусым ащэжьыгъ. Дэгъу дэдэу еджэзэ ар къеухы ыкIи 1857-рэ илъэсым къулыкъу щишIэнэу королевскэ Прусскэ принцэу Альберт нахьыкIэм иполк агъакIо. 1864-рэ илъэсым штабс-ротмистр мэхъу. 1869-рэ илъэсым лIыгъэу зэрихьагъэхэм яфэшъошэ уасэ къафашIышъ, дзэ къулыкъуцIэу ротмистрэр (майор) къыфагъэшъуашэ. 1870-рэ илъэсым Кавказым къегъэзэжьы ыкIи дзэ старшинау Кубанскэ къэзэкъыдзэм къулыкъур щылъегъэкIуатэ.

А уахътэм къыдагъэкIыщтыгъэ журналэу «Военный сборник» зыфиIощтыгъэм 1867-рэ илъэсым къыхиутыгъагъ Исмахьилэ ытхыгъэу «Из записок черкеса» зыфиIорэр. Журналыр дзэ министерствэм иягъ. Ащ къегъэлъагъо Хьагъундэкъо Исмахьилэ лъытэныгъэ къыфашIэу, агъашIоу зэрэщытыгъэр. Хъишъэм инэкIубгъохэм къызэрэраIотыкIэу, а тхыгъэр художественнэу, гъэшIэгъонэу гъэпсыгъагъэ. Ар къытегущыIэщтыгъ мин 12 хъурэ карательнэ экспедициер Закубаньем кIуи, лъыпсыр зэрэщигъэчъэгъагъэм. А заом хэтыгъ ащ ыпэкIэ Кавказым къэкIогъэгъэ Прусскэ принцэу Альберт. Мэфибл заор аухи, а принцым Петербург къыгъэзэжьыгъ ыкIи пачъыхьэм фиIотагъ ылъэгъугъэ заор зыфэдагъэр, Исмахьилэ гъэхъагъэу ащ щишIыгъэхэр. Енэгуягъо джащ ыпкъ къикIэу Исмахьилэ гектар 400-м къехъурэ чIыгур къыратыгъагъэкIэ.

Ау зэкIэми анахь гъэшIэгъонэу а тхыгъэм халъагъощтыгъэр Пушкиным иусэу «Кавказский пленник» зыфиIорэм исатырэхэм Исмахьилэ зэрахигъэхьагъэр ары:

В косматой шапке,
бурке черной,
К луке склоняясь
на стремена...

А тхыгъэм еджэхэрэм хагъэунэфыкIыщтыгъ Исмахьилэ кIочIэшхо хэлъэу къызэригъэлъагъорэр: заом игъэпсыкI, хабзэу, шэнэу, щыIакIэу цIыфхэм яIагъэр.

Чылэу Хьагъундэкъуей икъэбар апэ дэдэ хъишъэм къыщагъэлъагъо 1805-рэ илъэсым. Генералэу Дельпоцо пщэу Цициановым мырэущтэу фетхы: «Хьагъундэкъо зэшхэр унэгъо 60 ягъусэу Закубаньем къикIыгъэхэу, псыхъоу Къумэ инэпкъ къыубытырэ чIыгухэм ащыпсэущтыгъэх. А чIыпIэм дэжь псыхъошхоу Къумэ псыхъо цIыкIоу Хьагъундэкъу зыщIагъэр щыхэлъэдэжьыщтыгъ.

Исмахьилэ иунагъо 1871-рэ илъэсым Iоныгъом и 9-м Едыдж зыфаусыгъэ кIалэ къихъухьагъ».

Урысыем иимператорэу Николай II-мрэ (сэмэгумкIэ щысхэм ятIонэрэй) ащ джабгъумкIэ къыгос Хьагъундэкъо Едыдж генералымрэ пачъыхьэм иухъумэкIо адыгэхэм ахэсых.

Хьагъундэкъо Едыдж

Едыдж къызщыхъугъэ чылэу Хьагъундэкъуей фэгъэхьыгъэу М.Ю. Лермонтовым ипоэмэу «Измаил-Бей» зыфиIорэм мыщ фэдэ сатырэхэр хэтых:

Давным-давно
у чистых вод.
Где по камням
Подкуомок мчится,
Где за Машуком день
встает,
И за крутым Бештау
садится,
Близ рубежа чужой
земли.
Аулы мирные цвели,
Гордились дружбою
взаимной,
Там каждый путник
находил
Ночлег и пир
гостеприимный,
Черкес счастлив и волен
был...

... Они тогда еще
не знали
Ни золота, ни русской
стали!

Едыдж илъэси 9-м итэу ятэ дунаир ыхъожьыгъ. Аущтэу щытми, янэу Александра Иван ыпхъум кIалэр Санкт-Петербург ещэ, апэрэ кадет корпусым чIегъахьэ. Ар къызиухыкIэ еджэныр Константиновскэ артиллерийскэ училищым щыпедзэжьы ыкIи дэгъу дэдэу еджэхэрэм ащыщэу ари 1891-рэ илъэсым подпоручикыцIэр иIэу къеухы. А мэфэ дэдэм Едыдж агъакIо Финляндскэ дзэ округым ия 7-рэ бригадэу крепостэу Свеаборг дэтым. ИлъэситIо къулыкъур дэгъу дэдэу ащ щехьышъ, IэпэIэсэныгъэу къыгъэлъэгъуагъэм елъытыгъэу Гурыт Азием щыIэ я 3-рэ къушъхьэ Закаспийскэ батареем ипащэу агъакIо. Илъэс заулэ зытешIэкIэ, ащ къыращыжьышъ, 1898-рэ илъэсым Iоныгъом и 11-м Китайскэ-КъокIыпIэ мэшIоку гъогум иконвой икомандирэу агъэнафэ. Илъэс заулэрэ ащ къулыкъоу щишIагъэм гъэхъагъэу щыриIэхэр къыдалъытэхи, апэрэ шIухьафтынхэр къыфагъэшъошагъэх: Святой Станислав иорденэу я III-рэ ыкIи ия II-рэ степеньхэр зиIэхэм сэшхохэр ягъусэхэу, Святой Аннэ иорденэу я III-рэ степень зиIэу сэшхорэ бантрэ зигъусэхэр, медалэу «За поход в Китай 1900 — 1901гг» зыфиIорэр. ШышъхьэIу мазэм, 1901-рэ илъэсым Николаевскэ Академиеу Генеральнэ штабым иIэм щеджэнэу Едыдж агъакIо. 1904-рэ илъэсым ар дэгъу дэдэу къеухы. Генеральнэ штабым иунашъокIэ зы илъэсрэ джыри еджэнэу курс гуадзэм къагъанэ. Ау курсыр къымыухэу, ежь ыпкъ къикIэу Япониеу КъокIыпIэ Чыжьэм зао къыщызыIэтыгъэм пэшIуекIонэу макIо. Ащ лIыхъужъэу щэзао ыкIи къыфагъэшъуашэ орденэу Святой Аннэм ия II-рэ ыкIи ия IV-рэ степеньхэр зиIэхэу сэшхомрэ бантымрэ зигъусэхэр. Ахэм анэмыкIэу Японскэ заом зэрэхэлэжьагъэм ыкIи ащ лIыгъэу къыщигъэлъэгъуагъэм афэшI къыфагъэшъуашэх Святой Георгий иорденэу я IV-рэ степень зиIэр. Ахэм афэшъхьафэу къыраты дышъэм хэшIыкIыгъэ Георгиевскэ сэшхоу «За храбрость» ыIоу зытетхагъэр.

ХЬАГЪУНДЭКЪО Хьамед.

Урысыем ипрофессиональнэ литераторхэм я Союз хэт.

(Авторым итхыгъэхэм тарихъ щысэхэу ахэтхэмкIэ пшъэдэкIыжь ехьы).

(Джыри къыкIэлъыкIощт).

Искусствэмрэ еджапIэхэмрэ

Зэфэхьысыжьмэ уагъэгупшысэ

Адыгеим иеджапIэхэм якIэлэегъаджэмэ я VI-рэ зэнэкъокъухэу афызэхащагъэхэм живописым, гъэдэхагъэу бгъэфедэн плъэкIырэ искусствэм афэгъэхьыгъэ сурэтхэр къащагъэлъэгъуагъэх. АР-м культурэмкIэ и Министерствэрэ культурэмрэ искусствэмрэкIэ АР-м иеджапIэхэм методикэмкIэ якабинетхэмрэ ар зэхащагъ.

Сурэт ыкIи IофшIэгъэ анахь дэгъухэу жюрим къыхихыгъэм якъэгъэлъэгъон Мыекъуапэ къыщызэIуахыгъ. Ащ фэгъэхьыгъэ зэхахьэм къыщыгущыIагъэх АР-м культурэмкIэ и Министерствэ иотдел ипащэу Шэуджэн Бэлэ, АР-м исурэтышIмэ я Союз ипащэу, жюрим итхьаматэу Хъуажъ Рэмэзанэ, УФ-м исурэтышIмэ я Союз хэтэу Эдуард Овчаренкэр, АР-м искусствэхэмкIэ изаслуженнэ IофышIэшхоу ЛэупэкIэ Нурбый, нэмыкIхэри.

ЗэхэщакIомэ къызэраIуагъэу, жюрим анахьэу ынаIэ зытыригъэтыгъэр лъэхъаным диштэу сурэтышIхэр кIэм зэрэлъыхъухэрэр, искусствэм ибаиныгъэхэр сурэтхэмкIэ къаIотэн зэралъэкIырэр ары. Илъэс заулэкIэ узэкIэIэбэжьмэ, сурэтэу ашIыгъагъэмэ ащыщхэр зэнэкъокъум къезыхьылIэжьыгъэхэри къахэкIыгъэх — ащ фэдэ IофшIагъэхэм жюрим уасэ афишIыгъэп, щигъэзыягъэх.

Шъо зэфэшъхьафхэр агъэфедэхэзэ, тыкъэзыуцухэрэ дунаим хальагъорэр, псыхъохэр, мэзхэр, унэмэ ятеплъэхэр, шъофхэм къащыкIырэ къэгъагъэхэр, нэмыкIхэри сурэтхэмкIэ къаIотагъэх. Сурэти 10 жюрим къыхихыгъ, ахэр зышIыгъэхэм щытхъу тхылъхэр аратыжьыгъэх.

— Сурэт пэпчъ гупшысэ хэлъ, — еIо ЛэупэкIэ Нурбый. — КIэлэегъаджэхэм яIофшIагъэмэ защыбгъэгъуазэ зыхъукIэ, рагъэджэрэ ныбжьыкIэхэм кIэу араIон алъэкIыщтыр къахэогъэщы. Ащ фэдэ зэнэкъокъухэр тищыкIагъэх.

ИскусствэхэмкIэ Мыекъуапэ икIэлэцIыкIу художественнэ еджапIэ Ирина Бредихинар, искусствэхэмкIэ Адыгэ республикэ колледжым Татьяна Кладжан якIэлэегъаджэх. Жюрим ахэр къыхигъэщыгъэх, шIухьафтынхэр афишIыгъэх.

Зэнэкъокъухэм ныбжь зэфэшъхьаф зиIэ сурэтышIхэр зэфащэхэу И. Бредихинам елъытэ. Гъобэкъуае щыпсэурэ Iэшъынэ МыIуминатэ адыгэ шъуашэхэу ышIыгъэхэр зэпэжьыужьхэу зэнэкъокъум къыщагъэлъагъох. Искусствэхэмкэ Адыгэкъалэ иеджапIэ икIэлэегъаджэу СтIашъу Мирэ дэжьые къамыщхэр дахэу ышIыгъэх. Лъэпкъ гупшысэ озыгъэшIырэ нэмыкI IэшIагъэхэри къэгъэлъэгъуапIэм къырахьылIагъэх.

Сурэтым итхэр: **Ирина Бредихинар, ЛэупэкIэ Нурбый, Татьяна Кладжан сурэтхэм атегущыIэх.**

АДЫГЭ ХАСЭМ ИIОФЫГЪОХЭР

ПшъэрылЪ фашIыгъ

Республикэ общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» исовет изэхэсыгъоу мэфэкум Мыекъуапэ щыкIуагъэм гъэцэкIэкIо купым хэтыщтхэр щыхадзыгъэх. Советым итхьаматэ ипшъэрылъхэр Хьэпэе Арамбый ыгъэцэкIэнхэу зэдаштагъэ.

Адыгэ Хасэм ия XV-рэ зэфэс советэу щыхадзыгъэм нэбгырэ 37-рэ хагъэхьагъ. Тхьаматэм иIэнатIэ зыгъэцэкIэщтым шъхьафэу тегущыIэнхэу зэдашти, тыгъэгъазэм и 16-м советым изэIукIэ зэхащагъ.

Советым итхьамэтэщтыр къыхахыным фэшI Хьэпэе Арамбыйрэ Бэгъушъэ Адамрэ къагъэлъэгъуагъэх. Бэгъушъэ Адамэ ыцIэ зытырехыжь нэужь Хьэпэе Арамбый IэнатIэм IуагъахьэмЭ ашIоигъоу къэгущыIагъэх Хъунэго Чэтибэ, Тхьагъэпсэу Муратэ, Мыгу Рэщыдэ, Бэгъушъэ Адамэ, КIэрмыт Мухьдин, Нэгъуцу Аслъан, Абыдэ Хьисэ, Къэбэртэе Аскэр, Едыдж Мэмэт, Нэхэе Аслъан, ЕхъулIэ Юрэ, Къэбэртэе Адамэ, ЛIышэ Ахьмэд, Къуекъо Аслъанбый, Бырсыр Батырбый, Мамрыкъо Джанкъылыщ, Дзэсэжъ Заурбый, нэмыкIхэри.

Адыгэ Хасэр зыпкъ итэу лэжьэным, рагъэжьэгъэ Iофхэр лъагъэкIотэнхэм афэшI Хьэпэе Арамбый пэщэныгъэр нахьышIоу зэрихьащтэу альыти, ятхьамэтэнэу зэкIэми зэдаштагъ. Советым хэтхэр Хьэпэе Арамбый елъэIугъэхэп, гухэлъэу яIэхэр агъэцэкIэнхэм фэшI яззэхащэкIоу, ятхьаматэу щытынэу пшъэрылъ фашIыгъ.

Адыгэ Хасэм игъэцэкIэкIо куп нэбгыриблэ хадзыгъ. Ахэр: Хьэпэе Арамбый, Бэгъушъэ Адам, Нэгъуцу Аслъан, Хъунэго Чэтиб, Къуекъо Аслъанбый, Нэхэе Аслъан, ЛIыунэе Руслъан. Тхьаматэм игуадзэхэр: Нэгъуцу Аслъанрэ Бэгъушъэ Адамрэ.

Адыгэ Хасэм исовет изичэзыу зэхэсыгъо щылэ мазэм и 27-м зэхащэнэу рахъухьагъ.

Заключение о результатах публичных слушаний

16 декабря 2010 года **а. Пчегатлукай**

Инициатор публичных слушаний: Совет народных депутатов муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение».

Публичные слушания назначены: Решением Совета народных депутатов муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение» N 76 от 25.10.10 года, опубликованным в газете «Теучежские вести» N 89 от 10.11.10г.

Вопрос публичных слушаний: Обсуждение проекта решения «О бюджете муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение» на 2011 год».

Уполномоченный орган по проведению публичных слушаний: комиссия СНД МО «Пчегатлукайское сельское поселение» по проведению публичных слушаний.

В течение отведенного периода с 25.11.10г. по 15.12.10г. предложений по проекту решения «О бюджете муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение» на 2011 год» от населения не поступило.

Вывод о результатах публичных слушаний.

1. Одобрить представленный проект решения «О бюджете муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поседение» на 2011 год» в целом.

2. Рекомендовать Совету народных депутатов муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение» принять проект решения «О бюджете муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение» на 2011 год» в целом.

3. Опубликовать в средствах массовой информации заключение о результатах публичных слушаний «О бюджете МО «Пчегатлукайское сельское поселение» на 2011год».

Глава муниципального образования «Пчегатлукайское сельское поселение» А.Ш. ДУХУ

ИлъэсыкIэм фэгъэхьыгъэ концертхэр

«Налмэсыр» лъэпкъхэм якIас

ШэнышIу зэрэхъугъэу, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо академическэ къэшъокIо ансамблэу «Налмэсым» ИлъэсыкIэм ипэгъокIэу Мыекъуапэ концерт къыщитыгъ.

2010-рэ илъэсым «Налмэсыр» США-м апэрэу зэрэщыIагъэр, Дунэе фестивалым зэрэхэлэжьагъэр, Тыркуем, Урысыем икъалэхэм концертхэр къазэращитыгъэхэр, АР-м культурэмкIэ и Министерствэ ансамблэм мылъкукIэ ыкIи зэхэщэн IофыгъохэмкIэ IэпыIэгъу къыфэхъуи, «Налмэсым» ипрограммэу сыхьатитIо кIорэр зытетхэгъэ DVD-р къызэрэдигъэкIыгъэр, нэмыкI зэхъокIыныгъэшIоу яIэхэр пчыхьэзэхахьэр зезыщэгъэ актрисэу АфэшIэгъо Фаинэ къыIотагъэх.

«Налмэсым» и Унэшхо щыкIогъэ концертым тIысыпIэ нэкI имыIэжьэу искусствэр зикIасэхэр еплъыгъэх. Краснодар краим, тирайонхэм, Тыркуем, нэмыкIхэм къарыкIыгъэхэр, урысхэр, ермэлхэр, урымхэр, фэшъхьаф лъэпкъхэр бэ хъухэу тикъашъохэм зэряплъыгъэхэр тигуапэ.

«Тыргъэтау», «Ижъырэ зэфакIу», «Ислъамый», «Абхъаз мэфэкI къашъу», «Налмэсыр къэшъо», «ЛъэпэчIас», «Нарт къашъу», «Удж хъурай» зыфиIохэрэр, нэмыкI къашъохэри «Налмэсым» къышIыгъэх. Артистхэу Хьакъуй Анжелэ, Хьаджымэ Эльвирэ, ТхьакIумэщэ Налбый, Бахъукъо Адамэ, Дыгъу Иринэ, Къулэхэу Айдэмырэ Мурадинэрэ, Шагудж Батурай, Хьалэщтэ Аскэр, Бэрэздж Сыхьатбый, Цэй Аслъан, фэшъхьафхэри къашъохэм кIэщакIо афэхъугъэх.

Концертым АР-м культурэмкIэ иминистрэу Чэмышъо Гъазый еплъыгъ.

Краснодар краимрэ Адыгеимрэ культурэмкIэ яIофышIэхэр концертхэмкIэ зэхъожьынхэр шэнышIу афэхъугъ. «Налмэсым» ипчыхьэзэхахьэ непэ Краснодар щыкIощт. Кубань къэралыгъо академическэ къэзэкъ хорым иконцерт щылэ мазэм и 11-м Мыекъуапэ щыкIощт.

НэкIубгъор зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.

Зэхэзыщагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

Редактор шъхьаIэр
ДЭРБЭ ТИМУР

Редакцием зыдэщыIэр:
385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:
приемнэр: 52-16-79,
редактор шъхьаIэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44,
редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжь зыхьырэ секретарыр: 52-16-77.

E-mail: adygvoice@mail.ru

ЗыщаушыхьатыгъэР:
Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэIорышIапI, зэраушыхьатыгъэ номерыр ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкIэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкIыжь ахы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым щылажьэхэрэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ылъэкIыщт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгъэхэр зэхэтфызэрэпи ыкIи къэзытхыгъэхэм аIэкIэдгъэхьажьыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 4668
Индексхэр 52161 52162
Зак. 3447

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэ уахътэр Сыхьатыр 18.00